

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
FILOZOFIJAS VĒSTURES KATEDRA

Filozofijas bakalaura studiju programmas

3. kursa studente

Meldra Bērziņa

Stud. apl. Nr. mb12081

MIŠELA FUKO ĒTIKAS PAMATPROBLEMĀTIKA
BAKALAURA DARBS

Darba zinātniskais vadītājs

Dr. phil., profesors

Igors Šuvajevs

RĪGA 2015

ANOTĀCIJA

Bakalaura darbā veikts visaptverošs skatījums uz M. Fuko ētikas problematizācijām, aplūkojot ētiskā subjekta formēšanos patiesības spēlēs un patības ētisko uzdevumu. Uzmanība pievērsta tam, kā subjekts konstituē savu dzīvesveidu, apzinoties patiesības, varas un patības prakšu savstarpējo mijiedarbību, un kā viņam jāvada sava rīcība, praktizējot pašrūpi un veidojot attiecības pašam ar sevi. Darba mērķis ir risināt jautājumu, kā jau konstituētam subjektam iespējams apzināties savu brīvību un veidot savu realitāti ar kritiskas pašanalīzes praktizēšanu.

Atslēgvārdi: Fuko, ētika, subjekts, brīvība, vara, patiesība, pašrūpe

ANNOTATION

This paper offers a comprehensive look at M. Foucault's problematizations of ethics, by examining the formation of the self within the games of truth and the ethical task of the self. The focus of this paper is on how the subject forms his way of life, while being aware of the existing interactions between truth, power and self practice, as well as on how must one direct one's behavior, while practicing care of the self and forming a relationship with itself. The objective is to address the issue, of how an already constituted subject can be aware of their freedom and create their own reality with critical practice of self-analysis.

Keywords: Foucault, ethics, subject, freedom, power, truth, the care of the self

SATURS

Ievads	2
1. Ētiskā subjekta formēšanās patiesības spēlēs	8
1.1. Ētikas problematizācija arheoloģijas un ģenealoģijas krustpunktā.....	8
1.2. Individīda attiecības ar citiem sabiedrībā: varas objekts un brīvības subjekts.....	12
1.3. Zināšanas un patiesība: individuālā rotaļa un iemiesošanās patiesības spēles.....	17
1.4. <i>Ēthos</i> : ētikas un morāles nošķīrums	20
2. Patības ētiskais uzdevums	25
2.1. Subjekts kā forma pašrūpes praksē	25
2.2. Subjekta tehnoloģijas un patības prakses sevis izziņā	29
2.3. Kritiskā pašanalīze un atteikšanās, zinātgribas, jaunrades prakses.....	34
2.4. <i>Parrhēsiā</i> . Ētiskais mērķis patiesības teikšanā.	39
Noslēgums.....	43
Izmantotā literatūra un avoti	45

IEVADS

Franču 20. gadsimta domātājs Pols Mišels Fuko (1926 – 1984) nav viegli novietojams kādā konkrētā ar filozofiju saistītā sfērā. Viņš pats vienmēr ir atsacījies sevi kategorizēt, izvairīgi apgalvojot, ka nepieder nevienam strāvojumam. Ne velti viņš tika ievēlēts kā profesors *Collège de France* katedrā ar nosaukumu ‘‘Domāšanas sistēmu vēsture’’, kas aizstāja iepriekšējo Žana Ipolita ieņemto vietu katedrā ar nosaukumu ‘‘Filozofiskās domas vēsture’’. Viņaprāt, veids, kādā mēs virzāmies savā domā, problematizējot ne tikai pētāmos objektus, bet arī pašu domu, ir plašāks par to jomu, kas iekļauj tikai filozofisko domu, kas pievēršas konkrētu konceptu izpētei un to vēsturiskajām transformācijām. Fuko, pievēršoties domas vēsturei, nepievēršas tikai ideju un reprezentāciju vēsturei, bet arī tiem jautājumiem – ‘‘kā atsevišķs zināšanu ķermenis var spēt tikt veidots? Kā domai var, ciktāl tā ir attiecināta uz patiesību, būt vēsture?’’¹ Viņš ne tikai uzdod šos jautājumus, bet arī apgalvo, ka ‘‘domai arī ir vēsture; doma ir vēsturisks fakts, pat ja tai ir daudzas citas dimensijas, ne tikai vēsturiskā’’². Taču visvairāk šajā izpētē viņš uzsver, ka raksta ‘‘vēsturi par domas un patiesības attiecībām; domas vēsture kā tāda ir doma par patiesību.’’³ Tieši patiesība ir viens no centrālajiem aspektiem arī ētiskas darbības veidošanā.

Vienā no pēdējiem semināriem viņš saka, ka ‘‘domāšanas vēsture ir analīze par to, kādā veidā neproblemātiskas pieredzes, prakšu kopumi, kuri iepriekš pieņemti bez šaubām, kuri bija pazīstami un ‘‘klusi’’, ārpus diskusijas lauka, kļūst par problēmu.’’⁴ Tādējādi pievēršoties pašam problematizācijas procesam, domas darbībai, kurā pastāvošais (prakses un reprezentāciju sistēmas) kļūst problemātiskas. Tas atspoguļojas arī pašā Fuko izpētē, kurā vērojama pievēršanās tam, kā tiek problematizēti ierastie uzskati, institūcijas, prakses un ieradumi un kāda loma tam visam ir domu veidotājam, līdz ar to izvirzot centrā arī ētikas problemātiku.

Savā pētnieciskajā darbībā viņu vienmēr raksturojusi izvairība. Viņš ir centies izvairīties gan no sturkturālistu analīzes, kura mēģina atbrīvot jēdzienu nozīmi un aizvietot subjekta uzvedību ar objektīvu likumu, noteikumu atrašanu, kuri pārvaldītu beznozīmīgu elementu savstarpējās attiecības, līdz ar to arī cilvēka darbību, kurš mūsdienās jau nenoliedzami ir iekļauta zīmju sistēmātikā. Cenšoties izvairīties no fenomenoloģiskā pētniecības veida, ar kuru cenšas noskaidrot, kā veidojušās nozīmes, tam topot tādā darbībā, kurā norisinās

¹ **Foucault M.** The Concern for Truth // **Kritzman L.** (Ed.) *Politics, Philosophy, Culture: Interviews and Other Writings 1977-1984*. New York: Routledge, 1990. P. 256.

² *Ibid.* P. 256-257.

³ *Ibid.* P. 257.

⁴ **Foucault M.** *Fearless Speech*. Ed.: **Pearson J.** Los Angeles: Semiotext(e), 2001. P. 74.

nozīmes piešķiršanas process, mēģinot noskaidrot un pamanīt transcendentālo subjektu un viņa veikumu nozīmes veidošanā. Viņš centies atvairīt to, lai viņu tieši iekļautu starp tiem, kuriem tuvs hermeneitiskās metodes pielietojums, kurā tiek meklēti mēģinājumi atklāt sabiedrībā apslēptos slāņus, pret kuriem sabiedrībā iekļāvušies indivīdi paši ir akli vai arī tikai nedaudz par tiem zinoši. Tas ļauj atvērēt jebkuras indivīda kā sociālas būtnes darbības apslēpto nozīmi.⁵ Tā kā viņa teiktajā nereti varēja saskatīt arī strukturālistu izmantoto jēdzienu tīklojumu, Fuko nereti nācās mēģināt pamatot šo attiecināšanu kā neadekvātu, kas kārtējo reizi uzrādīja viņa atteikšanos no šādu nosaukumu piedēvēšanas viņam un viņa darbiem. Viņš vienmēr tika atradis kādu argumentu, kāpēc nav adekvāti viņa teikto ievietot kādā ierobežojošā kategorijā.

Tas, ka viņš mēdza nepieļaut sevis kā domātāja klasificēšanu, nekādi nemainīja to, ka viņam pašam bija uzskatos pamatota metode, pēc kuras savos pētījumos viņš izvēlējās virzīties. Viņš savā darbībā izmantoja to, ko var dēvēt kā arheoloģijas metodi – atsakoties apskatīt argumentu patiesuma vērtību, to jēgu, bet skatīt visu pateikto kā objektu, kas konstituēties noteiktā diskursā, kas nav kārtējā teorija par vārdu un lietu attiecībām. Arheoloģija tādējādi tika izmantota diskursu teorijas meklējumos, kurā zināšanas tika atklātas kā pakļāvīgas organizētajām ikdienas parādībām un lietām. Vēlāk, pieejot sabiedriskajām formācijām, viņš izmantoja arī ģenealoģiju – metodi, kas atļauj viņam apskatīt patiesības, teorijas, vērtību, sociālo attiecību un prakšu attiecības. Uzsvars tādējādi pārvirzījās tieši uz praksēm, kuru pētniecībā viņš pievērsās varas attiecību tīklojumam. Ģenealoģiskajā izpētē tiek jautāts par to, kā diskursi tiek izmantoti un kāda ir to loma sabiedrībā, sabiedrības locekļu praktiskajā darbībā.⁶ Taču vēlāk viņš visus šo problēmu centrālos punktus sāka vērot kopējā problematizācijā.

Mēs tiecamies viņu ievietot kādā klasifikācijā, novietot viņu starp kaut ko, pielāgot viņam kādu jomu šajā sistēmā katram piesaistīt kādu sfēru, bet Fuko pats saka, ka nav nekas no tā – ne strukturālists, ne vēsturnieks, ne filozofs. Drīzāk – domas pētnieks, kura paša rakstītais, doma un darbība atbalsojas viņa darbos. Viņš praktizē atteikšanos, atsakoties būt piederīgs jebkam, atsakoties no jebkādiem novērojumiem, kas tiek veikti attiecībā pret viņa darbiem ar kategorizējošo prātu. Iespējams, ka šī viņa attieksme ir daļa viņa paša izstrādātās dzīves mākslas piekopšanas.

Mišela Fuko kompleksā doma nereti tiek sakārtota posmos atbilstoši objektam, kuram viņš ir pievērsies konkrētajā pētniecības posmā. Šādus posmus izceļ arī Vilhelms Šmids, kurš

---

⁵ **Dreyfus H.L., Rabinow P., Foucault M.** *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*. Chicago: University of Chicago Press, 1983. P. xxiii-xxiv.

⁶ *Ibid.* xxiv-xxv.

ir mūsdienu viens no ievērojamākajiem filozofijas kā dzīves mākslas pārstāvjiem Viņš par Fuko darbu smagumu punkta izmaiņām izsakās, ka tas ‘pārvietojas no izskaidrošanas ar psiholoģiju, psihiatriju, un medicīnu uz ‘arheoloģijas’ un diskursa teorijas izstrādi, no varas analīzes uz jaunu ētikas kā dzīves mākslas pamatošanu.’⁷ Norādot uz šīm domas izmaiņām, Šmids formulē četrus smaguma punktus, kur pirmais tika saistīts ar psiholoģiju, psihiatriju un medicīnu, otrais smaguma punkts saistīts ar domas ‘arheoloģiju’, diskursu, kas saistīts ar indivīda domas rašanos, tā kārtību, saistību telpā un laikā, trešais smaguma punkts Šmida uzskatos ir saistīts ar sabiedrībā pastāvošajām varas attiecībām, taču kā ceturtais smaguma punkts tiek nosaukts ētikas jautājums.⁸ To tā var darīt, iespējams, ka to pat ir vēlams darīt, lai neapjuktu Fuko izveidotajos domas labirintos, sakot, ka atsevišķos brīžos viņš pievērsies te medicīnas un psihiatrijas ārprātam, te cilvēk-zinātnes tapšanai, te zināšanu diskursiem, te varas pašuzraudzīgajai disciplīnai, te seksualitātei un patības veidošanas problemātikai, tā cenšoties strukturēti saprast ne tikai Fuko domas attīstību, bet arī šo domu kopumā.

Taču pēc tā, kā pats Fuko ir formulējis jautājumus, kurus cenšas noskaidrot savā izpētē, nedrīkstētu aizmirst, ka visi šie darbu galvenie motīvi ir savstarpēji saistāmi un ka viņa darbība pat Šmida nosauktajos pirmajos trijos smaguma punktos šķiet iekļaujam ētikas nozarei piemītošus jautājumus. Vai tā būtu arheoloģija, vai ģeoloģija; sabiedrība vai indivīds; brīvība vai pakļautība; jēdzieni, kuri tiek pieteikti mēģinājumam tos pētīt un atklāt ar konkrētu metožu palīdzību, nonāk savstarpējā savijumā, atkarībā, mijiedarbībā to rašanās procesā. Taču tie ir tikai daži no iespējamiem aspektiem, kā pievērsties jautājumiem, kuri galvenokārt bijuši centrā visai Mišela Fuko darbībai. Pat ja pastāv iespēja, ka domātāja darbība ir laika gaitā mainījusies un ka šī izmaiņa ir neizbēgama, paralēles domas pārmaiņās, attīstībā un turpinājumā būs neatvairāmas. Rast paralēles būs iespējams pat tad, ja doma atklāsies pilnībā dažādos un atšķirīgos veidos. Bet tieši tas ļauj tās saukt par paralēlēm, kas ir viena otrai līdzās pastāvošas, atšķirīgas vienības, divas paralēli velkamas līnijas, nevis viena līnija ar tai īpašām, specifiskām iezīmēm.

Kādā intervijā par eksistences estētiku divus mēnešus pirms viņa nāves 1984. gada 25. jūnijā, Mišels Fuko saka, it kā uzrunājot pats sevi, ka ‘tu varētu būt mainījis skatu punktu,’ taču ‘tu esi staigājis apkārt problēmai, kas joprojām ir tā pati’. Šo izteikumu viņš nenoliedzami vērs arī uz citiem. Ikvienu Fuko veiktā darbība, uzrakstītā grāmata, izteiktais viedoklis ir kā līdzās esošas paralēles, kuras skatāmas uz viena kopīga lauka, kas vienlaicīgi pamato un rada šo problēmu pastāvēšanas iespēju. Kā viņa darbības pamatā esošās problēmas viņš šajā pašā intervijā nosauc trīs: subjekts, patiesība un pieredzes konstitūcija (darbība, kurā

⁷ Šmids, V. *Fuko eksistences estētika // Fuko, M. Patiesība. Vara. Patība*. Rīga: Spektrs, 1995. 106. lpp.

⁸ *Ibid.* 95.–101. lpp.

kaut kas tiek izveidots, radīts, nodibināts kaut kas tāds, kam ir konkrēts sastāvs, struktūra).⁹ Turklāt šajā intervijā, kas veikta četrus gadus pirms viņa nāves, viņš izsakās, ka tieši pievērsoties šo triju elementu attiecību saspēlei, viņu interesē, kā indivīds attiecināms pret civilizācijai svarīgajām patiesības spēlēm, kurās viņš vienlaicīgi ir gan subjekts, gan objekts; kādas ir stratēģiju un varas attiecību noteiktās indivīda attiecības ar citiem; kādas ir attiecības, kuras veidojas patiesības, varas, patības saskarsmē.¹⁰ Šīs trīs pamatā esošas problēmas attiecas, pirmkārt, uz cilvēka iespēja kaut ko zināt, atzīt par patiesu; otrkārt, uz cilvēka iekļaušanos sabiedrībā ar varas attiecību starpniecību; treškārt, kā cilvēks attiecas pats pret savu rīcību, kā viņš uztver pats sevi.

Taču kāda tam saistība ar ētiku? Ētika Mišelam Fuko ir būtiski saistīta ar to, kādas indivīdam ir attiecības pašam ar sevi, kā viņš nodrošina rūpes par sevi (pašrūpi), kādā veidā viņš apzinīgi praktizē pats savu brīvību, kā viņš ar savu brīvību iekļaujas noteiktās patiesības spēlēs.¹¹ Tieši savā vēlākajā darbībā Fuko centrā izvirzīja indivīda ētisko darbību, kuru gan nevar tieši saistīt ar viņa iepriekšējiem veikumiem, taču tiem ir būtiska loma sekojošo ētikas apgalvojumu izteikšanai. Proti, iepriekšējie apgalvojumi par zināšanām, varu, patiesību tiek sasaistīti ar subjektu, kurš ir iekļāvies visās šajās subjektivizējošajās formās. Doma tiek apvērsta no konkrēto sabiedrībā izveidojušos struktūru "uzspiešanās" indivīdam uz indivīda apzinātu darbīgumu, rīcību, kas ļauj viņam veidot šīs attiecības pašam ar sevi, iesaistoties konkrētās un noteiktās patiesības spēlēs, pieņemot noteiktu zināšanu modeli. Šī rīcība ir saistīta ar brīvību, līdz ar to arī ar varu. Viņš pats uzdod retorisku jautājumu: "Kas varētu būt vēl vairāk klasisks kā šie jautājumi un vēl vairāk sistemātisks nekā evolūcija no pirmā jautājuma pie otrā un trešā un pēc tam atpakaļ pie pirmā?"¹² Šī visaptverošā saikne pieļauj ētisku jautājumu uzdošanas un atbildēšanas atspoguļošanu ikvienā no pētītajiem objektiem, kas parādīsies arī šī darba turpinājumā. Atliek tikai izvēlēties kādu punktu, kurš kalpos kā ētiskās dimensijas atsedzējs.

Ētika, kura iekļauj visus šos aspektus, Fuko saistīja ar mākslu dzīvot, kuru saskatīja ne tikai savos pētījumos par to, kā dzīve veidojās kā noteikts pastāvēšanas, uzvedības veids antīkajā pasaulē vai kādā citā laikmetā noteiktu priekšrakstu veidā, kurā dažādās prakses ieņem savu vietu, bet arī tajā, kā šajā brīdī esošie līdzcilvēki konstituē sevi. Fuko atzinībā par

---

⁹ *Ibid.*

¹⁰ **Fuko M.** Patiesība, vara, patība // Pateisība.Vara.Patība: **Fuko M.** *Patiesība. Vara. Patība.* Rīga: Spektrs, 1995. 16. lpp.

¹¹ **Foucault M.** The Ethics of the Concern for Self as a Practice of Freedom // **Rabinow P.** (Ed.) *Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 1 ETHICS.* New York: New Press, 1997. P. 281.

¹² **Fuko M.** Patiesība, vara, patība // Pateisība.Vara.Patība: **Fuko M.** *Patiesība. Vara. Patība.* Rīga: Spektrs, 1995. 16. lpp.

vēstures pazinēju Filipi Arjesu¹³, kurš tikko bija piedzīvojis nāvi, viņš sacījis, ka ‘‘viņš ir rakstījis tādu ‘‘prakšu vēsturi’’, kuras ieņem vienkāršu un stūrgalvīgu (ietiepīgu) ieradumu formu, tādu prakšu formu, kas var radīt brīnišķīgu (*magnificent*) mākslu; un viņš ir mēģinājis definēt attieksmi, darbības, pastāvēšanas, rīcības (*doing, being, action*) veidu vai sajūtu, kas varētu būt sakne abu veidu praksēm. [...] viņš ir radījis eksistences stilizēšanas principu. Ar to es domāju tādu formu izpētes principu, ar kurām cilvēks manifestē sevi, izgudro (*invent*), aizmirst vai noliedz sevi savā aprobežotībā kā dzīva, mirstīga būtne.’’¹⁴ Šie vārdi iezīmē Fuko tobrīdējās domas pieturas punktus – paškontroles mākslu, patības estētiku –, kas bija centrālie viņa pēdējo dzīves gadu darbībā saistībā arī ar viņa pēdējām grāmatām, kuras viņš paguva izdot. Tas iezīmē Fuko dzīves mākslas veidošanu kā eksistences estētiku. Ievērojot to, ka viņš par vēsturnieka veikto darbu izsakās kā par ‘‘prakšu vēsturi’’, jāspriež, ka vēsturiskus notikumus viņš skata kā dažādu prakšu iemiesojumu, kurās tad ir iespējams ievērot dažādi iespējamo dzīves formu īstenošanu. Individam ir jāveic apzinīga dzīves veidošana, kura dēvējama par nepieciešami apgūstamu mākslu.

Attiecībā pret paša Mišela Fuko nāves tuvošanās brīdi, kuru viņš jau bija apzinājies un spēja nojaust, Pols Vens apraksta viņa paša attieksmi un uzvedību tā, ka pēdējo divu grāmatu – ‘‘Seksualitātes vēstures’’ otrā izdevuma ‘‘Baudu lietojums’’ (1984) un trešā izdevuma ‘‘Pašrūpe’’ (1984) – rakstīšanas procesā viņš esot praktizējis to pašu rīcības veidu, kāds tika praktizēts rakstniecībā un dienasgrāmatu rakstīšanā antīkajā filozofijā. Šis darbs bija tas, ko ‘‘patība pati veic pār sevi, pašstilizācija’’.¹⁵ Tas tikai apstiprina to, ka Mišels Fuko nebūt savu ētiku nevirzīja tikai teorētiskā gultnē, bet vērsa to attiecībā pret pašu (subjektivācijā nonākušo) individu. Lai gan tas, ka autors izdod savus darbus plašākai publikai, liek spriest, ka viņš vēlas savu domu komunicēt arī ar citiem, Mišels Fuko vienmēr ir uzsvēris to, ka viņš nav pravietis, kura loma būtu teikt cilvēkiem, kas būtu pareiza rīcība, kas viņiem būtu jā dara. Viņš vienmēr ir atteicies teikt, kas kādam ir labs un kas pretēji – slikts.¹⁶ Šajā rīcībā saskatāma viņa paša aprakstītās ētikas īstenošana, viņam pašam apzinoties savu nozīmīgumu rīcībā, līdz ar to apzinoties arī citu individu tādu pašu svarīgumu viņu lēmumu un rīcības pieņemšanā un izpildīšanā. Fuko ētika ir visurnovērojama – gan vēsturiskos notikumos, kas skar ārprātību, gan varu, gan jo īpaši seksualitāti, kuras problemātikai pievērsās savos pēdējos darbos. Fuko ētika ir mirkļa, tagadnes ētika, kuru viņš atskārta tikai savos pēdējos dzīves

¹³ Filipe Arjess (Phillipe Aries) bija redaktors izdevniecībā *Plon*, kurš atbildēja par vēstures izdevumiem un kurš panāca Mišela Fuko darba ‘‘Folie et deraison’’ publicēšanu.

¹⁴ **Eribon D. Michel Foucault.** Transl: **Wing B.** London: Faber and Faber, 1993. P. 108.

¹⁵ **Eribon D. Michel Foucault.** Transl: **Wing B.** London: Faber and Faber, 1993. P. 325.

¹⁶ **Foucault M.** *Power, Moral Values and the Intellectual* // <https://my.vanderbilt.edu/michaelbess/foucault-interview/> (Skat. 2015.16.03.)

gados līdz ar indivīda būtiskās lomas atklāšanu ikvienā viņa dzīves notikumā, kurš iekļaujas vēstures konstituētajā sabiedrībā.

Darba tēmas izvēle balstās tajā, ka katram sabiedrībā neizbēgami iekļautam indivīdam ir nepieciešams veidot attiecības ar sevi, saprotot savu novietojumu un to, kāds ir process, lai novietotos sabiedrībā, veidojot attiecības ar citiem ētiskā garā. Tāpēc šī darba pētījuma problēma ir, kā subjekts konstituējas kā savu brīvību apzinājies subjekts patiesības, varas un patības prakšu savstarpējā mijiedarbībā. Tiks apskatītas prakses, ar kuru palīdzību indivīds sevi subjektīvi, veidojot savu dzīvi kā mākslasdarbu, kā noteiktu, pārdomātu dzīvesveidu. Mērķis ir risināt jautājumu, kā tādā gadījumā, pēc Fuko domām, indivīdam ir iespējams iekļauties sabiedrībā, esot brīvam, ja indivīds kā subjekts jau ir konstituēts, taču ētiskais uzdevums ir veidot savu realitāti pašam. Noskaidrot, kā vispārīgi skatīt varas, brīvības, patiesības saistību ar indivīda tapšanu subjektivācijas procesā, jautājot, kur būtu atrodama brīvība tās saistījumā ar varu; jautājot, kur rodama patības sākotne.

Darba tematikā netiks tieši aplūkoti Mišela Fuko morāles uzskatījumi attiecībā par seksualitāti, bet tiks veikts mēģinājums apskatīt ētiskā subjekta pastāvēšanas un rīcības nosacījumus. Tiks veikts sistēmisks skatījums uz Fuko domu, nevis tas, kā Fuko pievērsās konkrētai vēsturiskai problemātikai, šajā gadījumā – seksualitātei. Lai gūtu visaptverošu skatījumu par ētisko subjektu, vairāk tiks pievērsta uzmanība tam, ko Fuko ir teicis savās lekcijās, kā arī intervijās, kuras ir tiešākas un palīdz konstatēt subjekta rīcības aizsākuma stāvokli noteiktam veidam, kā virzīt prakses. Visaptverošais skatījums tiks veikts, pamatojoties uz to, ka visa Fuko pētniecība balstās zināšanu, varas un ētikas sasaistē. Tāpēc virzīšos pēc modeļa, ko Fuko iezīmēja 1982. gada 6. janvāra lekcijā, kas bija ikgadējo lasījumu pirmā lekcija, kurā viņš veica sākotnēju paskaidrojumu, ka viņš šajā gadā atkāpjas no konkrētu piemēru izmantošanas, no seksualitātes problemātikas pētniecības, kā rezultātā viņš pievērsās daudz vispārējam skatījumam par problēmu, kas saistīta ar subjektu un patiesību. Viņš nekādā gadījumā nevēlas noraidīt vai atcelt vēsturisko dimensiju šai problēmai, bet tomēr piedāvā subjekta un patiesības attiecību problēmu skatīt vispārējā formā.¹⁷ Tāpēc šajā darbā tiks veikts līdzīgs mēģinājums.

---

¹⁷ **Foucault M.** *The Hermeneutics of the Subject: Lectures at the Collège de France 1981-82.* Transl.: **Bruchell G.** New York: Palgrave Macmillan, 2005. P.2.

1. ĒTISKĀ SUBJEKTA FORMĒŠANĀS PATIESĪBAS SPĒLĒS

Lai noskaidrotu, kas ir Mišela Fuko ētika un kur meklējami šīs ētikas centrālie pieturpunkti, jāizprot, kāda ir viņa metodoloģiskā pieeja dažādajām vēsturē sastopamajām problēmām, kuras sastāv un sastāda ētiskajā problēmu laukā dažādo attiecību savstarpējo mijiedarbību. Ģenealoģiskā metode un tās pielietojums ētikā ir svarīgs, lai turpmākajos pētījumos, kas saistīti ar subjekta veidošanos dažādās varas, patiesības un morāles praksēs, spētu izprast, kāpēc konkrētā problemātika tiek skatīta kādā veidā no noteikta ievirzes punkta. Šī pieeja Fuko ētikā palīdz nepieciešami atskārst atsevišķu morāles kodeksu vispārinājuma centienus un ētiskas rīcības nošķirumu. Pievēršoties indivīda attiecībām pret sabiedrību un citiem sabiedrībā, tiek atklāta katra indivīda spēja pieiet tām diskursīvajām subjektivācijas formām, kuras satur noteiktu patiesību un iekļauj kādu morāles kodeksu. Šie veidojumi nonāk attiecībās pret indivīdu kā subjektu, kurš tos formē gan aktīvi – palīdzot to transformācijas procesā, gan pasīvi – paverdzinot subjektu savas pastāvēšanas saglabāšanai. Subjekta iekļaušanās patiesības spēlēs saistīta ar varas un brīvības attiecību noteikšanu, kas ir kā izejas punkts tam, lai atrastu patiesi brīvu, paša subjekta kontrolētu attiecību saspēli.

1.1. Ētikas problematizācija arheoloģijas un ģenealoģijas krustpunktā

Mišela Fuko ētika caurvijas ar dažādu vēstures modeļu pārskatīšanu, sakarību un transformāciju meklēšanu tajā. Svarīgi uzsvērt viņa pieejas ģenealoģisko dabu. Rakstot, ka ģenealoģiskais skatiens nav attiecināms kā augstāks un pamatīgāks salīdzinājumā ar filozofa skatienu attiecībā pret vienkāršo mācīta vīra skatienu, viņš uzsver, ka ģenealoģija ‘atsakās no metavēsturiskas ideālu nozīmju un nenoteiktu teleoloģiju izvēršanas,’ tādējādi nostādot ‘sevi opozīcijā ‘sākotņu’ meklējumiem.’¹⁸ Tādējādi Fuko uzsver, ka nepieciešams meklēt aizsākumus dažādajām cilvēka pastāvēšanām, cilvēku attiecībām un individuālajām attieksmēm pret realitāti. Fuko savā darbībā tieši izvērš meklēt sevi, kas iekļauj cilvēka pastāvēšanas, attiecību un dažādo attieksmju kopumu aizsākumus, lai veidotu ētisku rīcību, bet tajā pašā laikā viņš uzsver, ka ģenealoģija nesniegs vispārināmu kopumu, kas izskaidrotu izcelsmi, kas virzās uz noteiktu un nemainīgu mērķu sasniegšanu. Jau no sākuma ģenealoģija parādās kā forma, ar kuras palīdzību tiek pētīta individuālā darbība, to prakšu kopums, kas konstituē cilvēka dzīves virsslāņus. Tādējādi šiem virsslāņiem, kas satur ikdienišķo rīcību,

---

¹⁸ Foucault M. Nietzsche, Genealogy, History // Bouchard D.F. (Ed.) *Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews*. Ithaca: Cornell University Press. 1997. P. 140.

tiek pievērsts galvenais skatiens, ar kura palīdzību vērtēt tieši cilvēka ikdienas rīcību un prakšu kopumu to neizbēgamajā saistībā ar teoretizējošo prātu.

Ja pirms tam Fuko pievērsās saviem pētījumiem, meklējot teorijas pārākumu pār ikdienā norisošajām darbībām, tad vēlāk viņš apvērsa savu pieeju un pievērsa galveno uzmanību tām praksēm, kuras sabiedrībā valda katrā personas rīcībā. Arheoloģiskās sākotnēs Fuko meklēja vispārīgu diskursu konstituētās attiecībās, kuras pārvalda virsējos, daudz rupjākos slāņus, kuri skaidri saskatāmi rīcībā. Arheologs neinteresējas par empīrisko notikumu savstarpēju secīgumu vai vēsturē atklājamu transcendentālu notikumu pastāvēšanu, kuri noteiktu, kādā veidā iespējamās pārmaiņas. Arheologa izpētes interešu centrā drīzāk varētu novietot nepieciešamību atklāt veidu, kādā noteiktas laikmetā pastāvoši diskursīvi veidojumi zūd, to vietā nākot citām.¹⁹ Līdz ar to viņš uzdod jautājumu, kāpēc vienā laika sprīdī sabiedrībā pastāvošie diskursu veidojumi ir tādi un ne citādāki. Tādā veidā uzmanība tiek pievērsta sākotņu meklējumiem, teorētiski apdomājot ne sākotņu atklāšanu, sekojot pagātnes atstātajām pēdām, ne arī tam, kā sākotne būtu definējama kā viena kopīga un vispārināma punkta atrašana, kuru attiecināt uz visiem laikmetiem kopumā, bet gan uzrādīt, ka pastāv kaut kas vairāk; uzrādīt pastāvošās atšķirības, kuras ir pamatā daudzajām laikā un telpā sastopamajām transformācijām.²⁰ Viņš uzsver, ka vēsturē vērojami dažādi uzskati par to, kas ir sākotnes, tāpēc meklējumi pēc šīm sākotnēm arī ir pilnīgi atšķirīgi. Tas neļauj *sākotni* dēvēt kā vienveidīgu, ikvienam jebkurā telpā un vietā atklājamu statistisku vienību, bet gan uzsvērt šāda veida sākotņu dažādību.

Arheologs ir tas, kurš uzrāda pētnieka skatiena ievīšanos sabiedrībā noteikto diskursu, valdošo uzskatu un attiecību kopuma rāmī, tādā veidā it kā paceļoties pāri savam novietojumam laikā un telpā. Taču, atklājis arī arheologa neizbēgamo sasaisti ar laikmeta iezīmēm, Fuko pievērsās ģenealoģijai, kurā vairāk neskata tikai teorijas spēju skaidrot atsevišķus notikumus dažādās formācijās, bet gan skata to, kas ir tuvāks cilvēka ikdienas dzīvei, kurā pastāv plašāks organizētu prakšu kopums. Pašam pētniekam ir jāapzinās, ka prakses, kuras tiek pētītas, ir arī tās prakses, kuras tiešā veidā ir viņu pašu ietekmējušas. Fuko ģenealoģiskā metode tiek pieteikta kā projekts, lai noteikt un aptvertu sociālo prakšu nozīmību, tajā pašā laikā atrodoties tajās.²¹ Prakšu saprašana tādējādi netiek atlikta tikai uz teorijas izklāstu, kurā nav iespējams tvert sociālās pastāvēšanas būtību, bet gan jāpievērsas teorijai kā būtiskai prakšu sastāvdaļai, kura organizē un palīdz praksēm izpausties.

---

¹⁹ Dreyfus H.L., Rabinow P., Foucault M. *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*. Chicago: University of Chicago Press, 1983. P.73-74.

²⁰ *Ibid.* P. 74.

²¹ *Ibid.* P. 103.

Fuko to dara, mainot skatu punktu, kurā pētījums tek attīstīts, izejot no problēmām, kas izsacītas šodien kā pašreizējas un mēģinot izstrādāt ģenealoģiju.²² ‘‘Ģenealoģija,’’ viņš saka, ‘‘nozīmē, ka es uzsāku savu analīzi no jautājuma, kas uzstādīts tagadnē.’’²³ Problēma, kura tiek izvirzīta tagadnē, izmanto mūsdienu terminus, kuriem pastāv noteikta nozīme un jēga tieši šajā brīdī. Ģenealoģija ir kā ciltsrakstu veidošana, izmeklēšana, kurā termins līdz ar to pavadošajām praksēm tiek analizēts no šī brīža tagadnīgā stāvokļa.²⁴ Izpētē uzstādītā problēma ir jāapzinās kā tagad pastāvoša, kura ir aktualizējusies tieši tās problematizēšanas brīdī. Tādā veidā pat tad, ja šī problēma tiek apskatīta kādā vēsturiskā formācijā, uz kuru mēs nevarētu atsaukties kā pašreizēju un acumirkliģu, mums jāatceras, ka bijušus notikumus un problematizācijas mēs pētām, izejot no sava pašreizējā stāvokļa. Un šis šī brīža stāvoklis ir noteicošais tam, kā mēs sapratīsim problematizēto problēmu. Taču sakarā ar šo izvirzās jautājums, kādā vietā ir nostādīts un kur paliek tas, kas ir konstituējis mūs, lai mēs varētu izvirzīt šādu tagadnē problematizētu jautājumu.

Tādējādi problematizācijas sākotnes ir meklējamas tagadnē. Tās nav kādas fundamentāli vispārīgas, kas transcendē telpu un laiku, kā arī ne tādas, kuras kā kāds pirmkustinātājs ir aizsācis procesu, kurš sastāv no sīkākiem posmiem. Fuko raksta, ka ‘‘ģealogs atsakās paplašināt savu ticību metafizikai, ja viņš ieklausās vēsturē, viņš atrod ‘‘kaut ko kopumā atšķirīgu’’ aiz lietām: ne bezlaicīgu un būtisku noslēpumu, bet noslēpumu, ka lietām nav esences vai ka to esence ir safabricējums pakāpeniskā veidā no svešām formām.’’²⁵ Ar to viņš norāda, ka ‘‘tas, kas ir atrasts vēsturiskajā lietu sākumā, nav neaizskaramā sākotnes identitāte; tā ir citu lietu nevienprātība. Tā ir nesakritība.’’²⁶ Līdz ar vispārīgas lietu kārtības pastāvēšanas noliegumu, viņš uzsver atšķirīguma pastāvēšanu pamatā vēsturiskiem salikumiem, kuri nav identī to vispārinātā formā, bet gan pretēji – pastāv nevienprātība un savstarpēja neatbilstība. Tas pamatojas brīža, kurā aizsākas jauna problematizācija, acumirkliģumā, daudzveidīgajā tagadnē, daudzveidīgajos tagadnē vērstajos skatienos. Katrs pagātnē vērstais skatiens ir jāapzinās kā tagadnes noteikts, kurā ģealogs ‘‘neizliekas par tādu, kas dodas atpakaļ laikā, lai atjaunotu nesaraujamu nepārtrauktību, kas darbojas aiz aizmirsto lietu izkļedētības; tās pienākums nav demonstrēt, ka pagātne aktīvi eksistē

---

²² **Foucault M.** The Concern for Truth // **Kritzman L.** (Ed.) *Politics, Philosophy, Culture: Interviews and Other Writings 1977-1984*. New York: Routledge, 1990. P. 262.

²³ *Ibid.* P. 262.

²⁴ **Fuko M.** Rūpes par patiesību // Šuvajevs, I. (sast.) *Parīzes intervijas*. Rīga: Minerva, 1993. 21. lpp. Angļu tulkojumā ģenealoģija, bet latviešu tulkojumā ciltsraksti. Saistāms ar Frīdriha Nīčes teikto un Fuko ģenealoģijas ideju aizgūvuma no Nīčes.

²⁵ **Foucault M.** Nietzsche, Genealogy, History // **Bouchard D.F.** (Ed.) *Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews*. Ithaca: Cornell University Press. 1997. P. 142.

²⁶ *Ibid.* P. 142.

tagadnē.’’²⁷ Ja arī vēsturnieka acs meklē sākotni, šī sākotne jau patiesībā ir ne tikai tagadni konstituējoša, bet arī sākotne ir pašas tagadnes konstituēta. Fuko saka, ka tur, ‘kur dvēsele simulē vienotību vai patība safabricē koherentu identitāti, ģeologs grasās pētīt aizsākumu – neskaitāmos aizsākumus, kuru blāvās pēdas un krāsu kriptaiņas bez piepūles saredzamas ar vēsturisko aci.’’²⁸

Šāda veida sākotnes meklēšanas pieejai ir vistiešākā saistība ar ētiku, jo Fuko norāda uz trim ģeologijas sfērām – ‘pirmkārt, vēsturiska mūsu pašu ontoloģija attiecībā pret patiesību, caur kuru mēs veidojam sevi kā zināšanu subjektu; otrkārt, vēsturiska mūsu pašu ontoloģija attiecībā pret varas lauku, caur kuru mēs veidojam sevi kā subjektus, kuri iedarbojas uz citiem; treškārt, vēsturiska ontoloģija attiecībā pret ētiku, caur kuru mēs veidojam sevi kā morālu aģentu.’’²⁹ Viņš iezīmē trīs ģeologijas smaguma punktus – patiesību, varu un ētiku. Lai gan katrs no jautājumiem ir pētāms atsevišķi, tomēr tie kopā veido komplektu, kur viens papildina otru. Taču ētikas problemātikā svarīgi uzsvērt ētiskā subjekta ģeologiju. Ģeologiskajā analizē tiek veikts darbs, lai saprastu, kā kaut kas vispār ir kļuvis par kāda rūpēm, pārdomu un pamācību objektu. ‘Tā vietā, lai pieņemtu analīzes objektu kā dotu, ģeologija tiecas parādīt, kā prakšu, institūciju un struktūru virkne konstituējusi pētāmo objektu.’’³⁰ Līdz ar šo sabiedrības formējošo principu savstarpējo saspēli jāpamana nonākšana pie individuālās subjekta vienības un tā formēšanās sabiedrībā. Pētāmais objekts kā veidots un veidojies šajā sabiedriskajā praksē ir gan pakļautais, gan pakļāvējs, iezīmējot svarīgu jautājumu par subjekta paša darbību un to apakšā stāvošajiem priekšnosacījumiem, kas attiecas uz zināšanām, varu un brīvību.

Lai gan pēdējais domātāja darbības posms virzījies ģeologijas iezīmē, Mišels Fuko ‘Seksualitātes vēstures’ otrajā daļā ‘Baudu lietojums’ nododas centieniem skatīt seksualitātes problemātikā atklāto ētisko dimensiju, izmantojot arī arheoloģijas iezīmes. Viņš raksta, ka iesaistās ‘patiesības vēstures meklēšanas pasākumā: analizēt nevis izturēšanos, nevis idejas, nedz arī sabiedrības un to ‘ideoloģijas’, bet gan *problematizācijas*, caur kurām esība dodas rokā tā, kā to var padomāt un kā tā jādomā, un *prakses*, uz kurām pamatojoties tā veidojas. Analīzes arheoloģiskā dimensija ļauj analizēt pašas problematizācijas formas; tās ģeologiskā dimensija – šo formu veidošanos, balstoties uz praksēm un prakšu

---

²⁷ *Ibid.* P. 146.

²⁸ **Foucault M.** Nietzsche, Genealogy, History // **Bouchard D.F.** (Ed.) *Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews*. Ithaca: Cornell University Press. 1997. P. 145.

²⁹ **Foucault M.** On the Genealogy of Ethics: An Overview of Work in Progress // **Rabinow P.** (Ed.) *Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 1 ETHICS*. New York: New Press, 1997. P. 262.

³⁰ **Mandieta E.** The practice of freedom // **Taylor D.** (Ed.) *Michel Foucault. Key Concepts*. Durham: Acumen Publishing, 2011. P. 112.

modifikācijām.”³¹ Viņš vairāk nepievēršas tikai teorētiskām, apakšējām struktūrām, ne arī tikai tūrai strukturētai rīcībai, kas nosaka ikdienas dzīves darbīgumu, bet pievērš skatienu problematizētajām formām un tam, kā šīs problēmas viedojas praksē, parādot subjektivētā stāvokļa objektivizēšanu, un objektu kā subjektivācijas procesā veidotu. Un ētisko dimensiju viņš īpaši sasaista ar seksualitātes prakses problematizācijas pētīšanu, uzsverot, ka “šī iekāres cilvēka analīze atrodas problematizāciju arheoloģijas un patības prakšu ģeoloģijas krustpunktā.”³² Lai gan viņš pievērsies ētiskā subjekta problematizēšanai vēsturē tieši no seksualitātes skatu punkta, skaidrs, ka kaut kas tāds kā ētisks subjekts mūsdienās neveidojas tikai saistībā ar šo aspektu. Ētiska rīcība ir veicama ikdienā, rīkojoties ar ikvienu sabiedrībā veidotu objektu, lietu, kas satur par sevi noteiktas zināšanas, proti, lai to izprastu ir nepieciešams izziņāt, kas, no kā un kādam mērķim ir to veidojis. Vienkāršās ikdienas lietas ir veidotas kādās noteiktās attiecībās, līdz ar to varētu teikt, ka, līdzko indivīds vērš savu skatienu uz kādu no tām, norisinās rīcība, kura sevī iekļauj noteiktu vērtēšanu, vērtību piešķiršanu. Tas nenoliedzami saistīts ar ētiku, kurā individuālās vērtības tiek apskatītas kā derīgas, labas, ļaunas, postošas utt.

1.2. Indivīda attiecības ar citiem sabiedrībā: varas objekts un brīvības subjekts

Fuko savu ģeoloģisko analīzi sākotnēji vērš tieši uz varas struktūrām, kuras arī viņa vēlākajā darbībā, pievērsoties ētikas problemātikai, ir nozīmīgas. Ar to domāts tas, ka vara ir tiešā saskarsmē ar attiecību veidošanu starp laikmetā sasaistītajiem subjektiem, kuri ir konkrētā diskursa uzstādītās patiesības praktizētāji. Arī brīvībai ir tieša saikne ar ētiku, kura nonāk indivīda tiešā izmantojamībā, taču, jau uzsākot savu pētniecību, Fuko uzsver, “ka brīvības koncepts ir “valdošo klases izgudrojums” un nevis fundamentāls cilvēka dabai vai pamatā viņa sasaistei ar esamību un patiesību.”³³ Tādējādi arī brīvību Fuko ievieto dažādo diskursu kontekstā, kuros būtībā veidojas ikviena doma, rīcība, pieredze.

Jau iepriekš arī tika pieminēts, iespējams, Fuko filozofijā vispazīstamākais termins, kuru viņš izmanto, proti, “diskurs”. Šim jēdzienam un ar to saistītajai problemātikai Mišels Fuko pievērsas jau savā pētniecības posmā, kas saistīts ar grāmatām “Vārdi un lietas” (1966) un “Zināšanu arheoloģija” (1969), kurā viņš diskursu modernajā laikmetā skata nevis tikai kā valodā pastāvošu noteiktu zīmju kopumu, kuras apzīmē reprezentāciju saturu, bet gan kā dažādas prakses, kuras ar valodas un vārdu apzīmējošo funkciju tiek nodotas no viena tās

³¹ Fuko M. *Seksualitātes vēsture II: Baudu lietojums*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2002. 13. lpp.

³² *Ibid.* 14. lpp.

³³ Foucault M. Nietzsche, Genealogy, History // Bouchard D.F. (Ed.) *Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews*. Ithaca: Cornell University Press. 1997. P. 142.

lietotāja uz otru.³⁴ Proti, šīs prakses satur noteiktu kopsakaru, kuram ir sistemātiska, formējoša daba attiecībā pret objektiem, par kuriem šīs zīmes runā. Diskursam piemīt strukturizējoša daba, kas sakārto ikdienas prakses un pamato to pastāvēšanu noteiktā veidā caur kultūrā mantotās valodas saturētajām nozīmēm, kas ne tikai palīdz orientēties, bet arī uzstāda domai noteikumus, pēc kuriem, ja tas tiek akceptēts kā patiens, tiek vadīta dzīve.

Šī diskursīvā ievirze vijas cauri Fuko domai arī saistībā ar ētiku, kur nepieciešams atklāt sevi kā diskursu konstituētu izvēļu veicēju. Lai labāk izprastu diskursa saistību ar varas un brīvības problemātiku, vērts pievērsties tam, kā Fuko analizē disciplināro varu saistībā ar tematiku darbā ‘‘Uzraudzīt un sodīt’’(1975) un biovaru, ko viņš apskata ‘‘Seksualitātes vēstures’’ pirmajā daļā ‘‘Zinātgriba’’(1976). Ja pirmajā darbā Fuko pievēršas varas tehnikām, kuras darbojas caur ķermeņu uzraudzīšanu, tādā veidojot ķermeņus, kas sevi paši racionāli kontrolē, tad otrajā darbā viņa uzmanības lokā nonāk dziļāks subjektivācijas veids, kurš, balstoties iekšējā patiesības izjūtā, funkcionē diskursu (psiholoģijas, psihiatrijas, pedagogijas, medicīnas) varas iezīmē, kurā viņiem tiek piešķirta ar dzīvību saistīta identitāte, kur iedziļināšanās savās dziļākajās struktūrās ir kļuvusi par sevis pazišanas priekšnosacījumu.³⁵ Tādējādi norisinās ne tikai fiziskā ķermeņa, bet arī to struktūru pārvaldīšana, kuras indivīdam šķiet sev privātas. Un šos slāņus indivīds tiecas uzskatīt par daudz privātākiem nekā ārējos. Taču šo dažādo prakšu attīstīšanās vairo dažādo diskursu spējas piekļūt dziļākajiem ķermeņa slāņiem, tādējādi radot ilūziju pašam par savas dzīves pārvaldi kopumā.

Sabiedrība var tikt skatīta kā tāda, kas savā praktiskajā darbībā izmanto dažādas disciplinārās tehnikas, kuras savieno vienā kopīgā formējumā ikdienas darbību, kas saistīta ar dažnedažādām institūcijām kā skolas, slimnīcas, policija, kur ikvienā no tām atrodams mērķis noteikt citu eksistēšanas veidu un rīcību, ko šie citi drīkst un ko nedrīkst, kā drīkst un kā nedrīkst darīt, to arī noteiktā veidā pamatojot. Šajās institūcijās, kurās indivīds ir iekļāvies valda varas attiecības, kas nemanot kontrolē tām pakļautos subjektus un to ķermeņus tā, lai tos varētu izmantot savām vajadzībām, pārveidot un uzlabot, lai tie būtu atbilstīgāki sistēmai kopumā. Tādējādi tiek nodrošināta disciplināra kustība, kas virza katras veseluma daļas pastāvēšanas veidu, līdz ar to arī visa veseluma kopējo pastāvēšanu.³⁶ Tiek radīta disciplīna, kas nosaka, kādā veidā katram indivīdam atsevišķi ir jāfunkcionē disciplinārā telpā, kas ‘‘tiecas sadalīties tik daudz daļās, cik izvietojamo ķermeņu vai elementu.’’³⁷ Šī telpa nosaka konkrētu eksistēšanas veidu katram indivīdam, tādējādi veidojot, iekļaujot viņu

³⁴ Mills S. *Discourse*. New York: Routledge, 2004. P. 15.

³⁵ Vintges K. Freedom and spirituality // Taylor D. (Ed.). *Michel Foucault. Key Concepts*. Durham: Acumen Publishing, 2011. P. 101.

³⁶ Dreyfus H.L., Rabinow P., Foucault M. *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*. Chicago: University of Chicago Press, 1983. P. 153

³⁷ Fuko M. *Uzraudzīt un sodīt : cietuma rašanās*. Rīga: Omnia mea, 2001. 132. lpp.

nenogurdināmās varas attiecībās ar citiem un sabiedrību kopumā. Disciplinārās varas darbības pamatā ir ikviena indivīda paša vara, kas ir pamats tam, ka nereti vara un brīvība tiek nostādītas opozīcijā, taču Fuko domā tā nav.

Fuko izmanto varas jēdzienu reti un, ja to izmanto, tad tas tiek lietots varas attiecību nozīmē, ar ko tiek domātas cilvēku savstarpējās "attiecības, kurās viena persona mēģina kontrolēt citas personas darbību."³⁸ Jebkuram, kurš apgalvo, ka situācijā, kurā visur pastāv vara, brīvība nepastāv, Fuko atbild, ka, "ja katrā sabiedrības sfērā ir varas attiecības, tad tas ir tāpēc, ka visur ir brīvība."³⁹ Arī gadījumos, kad šķiet, ka kāda vara ir pilnībā liegta vai to ir aizēnojusi dominējošā puse, kura iegūst "galējas varas" pozīciju šajās attiecībās, šī vara ir pielietojama pret pakļauto pusi tikai tādā gadījumā, ja joprojām ir aktuāla pašnāvības vai nogalināšanas opcija. Fuko tādējādi norāda, ka varas attiecības pastāv tur, kur ir iespēja pretoties.⁴⁰ Varas attiecības ir indivīda, kurš piedalās sociālās praksēs, neizbēgama vienība, kurā sabiedrība "sadala un liek tiem cirkulēt attiecību tīklā."⁴¹

Fuko raksta, ka "vara funkcionē, darbojas tīklveidīgi, un tās tīklos indivīdi ne tikai riņķo, bet vienlaicīgi pakļaujas un lieto varu, tie nav nekustīgi mērķi, tie vienmēr ir vienotājelementi."⁴² Tīklveidīgās attiecības indivīdiem nodrošina zināšanas, kuras tiem sniedz noteiktu patiesības modeli, kas izriet no pastāvošajām attiecībām sabiedrībā. Ar to Fuko iezīmē subjektivizētā indivīda spēju pastāvēt tikai šī tīkla veidotas patiesības ietvaros, kurš noteiktā laikmeta iezīmē ir ieguvis nemainīgas struktūras stāvokli. Subjektivizētais indivīds ir tas, kurš ir veidojies un konstituējies kā konkrētu diskursu un prakšu kopums, kā iekļāvies un sistēmā subjektivizēts, tādējādi iegūstot savu pastāvēšanu saistībā ar savu pakļaušanos šim attiecību tīklojumam, kurā viņš pamato savus uzskaus, vērtības un darbības. Disciplinārā vara līdz ar to vēlākajā darbībā attiecībā uz ētiku ir kā implicēts fons, lai pievērstos subjektivizācijas procesu nozīmīgumam.

No sākotnējā nostādījuma, kurā indivīds disciplinārajā varā funkcionē kā tās objekts un instruments sevis nodrošināšanai, sistēmiskajā disciplinācijā rodas skatiens, kas jebkuru, kurš tiek atpazīts kā disciplinējama, subjektivizē kā novērojamu objektu.⁴³ "Disciplīna "ražo" indivīdus; tā ir specifiska varas tehnika, kas indivīdus reizē pieņem kā savu vingrinājumu objektus un instrumentus."⁴⁴ Tas nozīmē to, ka indivīdi kā instrumenti paši ir

---

³⁸ **Foucault M.** The Ethics of the Concern for Self as a Practice of Freedom // **Rabinow P.** (Ed.) *Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 1 ETHICS*. New York: New Press, 1997. P. 291.

³⁹ *Ibid.* P. 292.

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ **Fuko M.** *Uzraudzīt un sodīt: cietuma rašanās*. Rīga: Omnia mea, 2001. 134. lpp.

⁴² **Fuko M.** *Patiesība. Vara. Patība*. Rīga: Spektrs, 1995. 44. lpp.

⁴³ **Hoffman M.** Disciplinary power // **Taylor D.** (Ed.) *Michel Foucault. Key Concepts*. Durham: Acumen Publishing, 2011. P. 32.

⁴⁴ **Fuko M.** *Uzraudzīt un sodīt : cietuma rašanās*. Rīga: Omnia mea, 2001. 156. lpp.

arī objekti, ap kuriem tie darbībā izpauž varu. Indivīds ir pats savas disciplīnas veidotājs, tas pats ir izlēmis nonākt varas gūstā, kas ir viņa paša radīta. ‘‘Indivīds nestāv iepretim varai, viņš ir pirmā varas izpausme, un vienlaicīgi tikpat lielā mērā indivīds ir tās vienotājelements.’’⁴⁵, tāpēc indivīdam nav jāvēro vara kā pielietojums viņa brīvības ierobežošanai, jo vara kā paša indivīda radīts auglis nav radīta ar mērķi salauzt tā brīvību, bet gan konstruēt to. Lai gan sākotnēji disciplinārā vara ir tieši saistīta ar politisko diskursu, kurš veido indivīdu uzvedību, klusām eksistējot pašu subjektu apziņās, viņam ir atrodamā brīvība kā disciplinārās sistēmas elementam. Tādējādi Fuko iezīmē pašvaras problemātiku, kura, ja netiek praktizēta, noved indivīdu līdz stāvoklim, kur tas pārtop par zobratu lielākā mehānismā. Jautājums ir, kā konstituēt savu ētisko rīcību šādā disciplinārā sistēmā.

Otrs ar varu saistītais jautājums ir biovara. Tas balstīts līdzīgā domas plūsmā, taču uzsverot nevis normu nosacītu disciplināru spēku plūdumu cauri subjektivētajiem indivīdiem, bet gan pašu indivīdu dzīves formu pārvaldīšanu. Tā pievēršas tam, kā cilvēks pārvalda savu dzīvi, sākot no vietas, kurā viņš uzturas un kuru viņš uzskata par savu mājokli, turpinoties institūcijās – skolās, veselības uzturēšanas iestādēs, kas attiecas tieši uz katra individuālo ķermeni, neattiecoties uz varu, kas suverēnā veidā uzkundzējas un ar hierarhijas palīdzību liek kārtot savu dzīvi. Tādā veidā biovara funkcionē vairāk konkrētu indivīdiem pieejamu normu kopumā, kuri piekļāvušies pašam indivīda dzīvajam ķermenim, nevis kā noteikts likumu kopums, kurus indivīds apzinās savā priekšā kā augstāk pastāvošus draudus, kuriem viņam jāpakļaujas.⁴⁶ Fuko raksta, ka likumu pārvaldē vara ir skatāma kā ‘‘tiesības ņemt: lietas, laiku, ķermeņu un, visbeidzot, dzīvību; kulminācija bija privilēģija to iegūt, lai iznīcinātu.’’⁴⁷ Taču šobrīd ir pamanāma transformācija, kad ‘‘ ‘‘atņemšana’’ tiecas vairs nebūt varas galvenā forma, bet tikai viens no elementiem citu vidū, kuru funkcijas ir šīs varas pakļauto spēku pamudinājums, pastiprināšana, kontrole, uzraudzība, pavairošana un organizēšana: šīs varas uzdevums drīzāk ir radīt spēkus, likt tiem pieaugt un tos sakārtot, nevis ierobežot, likt tiem pakļauties vai tos sagraut.’’⁴⁸ Tiek ievirzīti biovaras aizsākumi, kur biovarā kopīgi sadarbojas gan disciplinārā taktiku, apmācību, audzināšanu iestrādāšana indivīdos, gan arī apdzīvotības regulēšana, kurā skatiens tiek pievērsts resursu un iedzīvotāju attiecību novērtēšanai, dzīves kā sistematizējamu resursu pārskatāmos sarakstos, kas apliecina tās potenciālās iespējas nodrošināt pārvaldei pastāvēšanas nosacījumus.⁴⁹

⁴⁵ Fuko M. *Patiesība. Vara. Patība*. Rīga: Spektrs, 1995. 44. lpp.

⁴⁶ Taylor C. *Biopower* // Taylor D. (Ed.). *Michel Foucault. Key Concepts*. Durham: Acumen Publishing, 2011. P. 42-43.

⁴⁷ Fuko M. *Seksualitātes vēsture I: Zinātgrība*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000. 90. lpp

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ *Ibid.* 94. lpp.

Ja disciplinārajā varā likums noteica varu, kas subjektīvē indivīdu noteiktām sankcijām, kuras noteiktā veidā kontrolēja ķermeņa dzīvi un katra konkrētā indivīda rīcību, tad biovarā varas attiecības tiek paplašināta uz visu sabiedrību. Biovara tiecas kontrolēt individuālo ķermeņu veidoto kopskaitu pārvaldes sistēmā, it kā iekļaujot un izmantojot savā darbībā arī disciplinārās varas aspektus.⁵⁰ Fuko biovaras centrā novieto dzīvību, kura ir kā priekšnosacījums tam, lai uz varas attiecībās iesaistīto indivīdu attiecinātu dažādas ķermeņa disciplīnas un iedzīvotāju regulējošās formas. Nošķirot to, kā agrāk tika skatīta nāves problemātika, kas vienmēr ir skatīta opozīcijā brīvībai, Fuko raksta, ka agrākā nāves varenība ‘tagad rūpīgi ir apslēpta ar ķermeņa administrēšanu un aprēķina pilnu dzīvības pārvaldīšanu.’⁵¹ Cilvēkiem kā šīs varas pakļautajām dzīvību saturošajām būtnēm, kuras kā dzīvības dzirkstele ir pamatnosacījums ne tikai materiāli tveramās pasaules kustībai, bet arī to formu noteicošais princips, tiek doti modeļi, pēc kuriem katrs ķermenis tiek iekārtots visu ķermeņu kopumā. Dzīvību saturošais ķermenis ir jāiemācās attiecīgi lietot, radīt tajā dzīvību – ļaut dzīvo noteiktā veidā. Ja agrāk katras dzīvības iespējamā nāve tika tieši apdraudēta no kāda varas, tad tagad it kā tiek dota norāde un iespēja izvēlēties veikt pašnāvību, taču nāve joprojām sabiedrībā ir noklusēts fenomens, tāpēc dotā iespēja lemt pār savu dzīvi patiesībā ir iespēja tikai nosacīti mirt. Padomā ir tiešo nāves draudu novēršana, novērst vienmēr pastāvošo iespēju mirt, zaudējot dzīvību, un viltīga varas ievīšana ikdienas praksēs, netieši padarot ķermeņus pakļautus varai tā, ka vara, kas izdzēsusi no ikdienas skata nāvi, padara to neiespējamu, liekot vien varbūtīgi secināt par to, ka dzīvības nesējs jau ikdienā ir miris. Iekļaušanās varas attiecību kopumā jau skatāma kā sava veida ‘nomiršana’, kur lai nomirtu, nepieciešams tikai sevi investēt dzīvē, dot sevi kā materiālu varas darbībām, – dzīvot mirušam. Neatskāršot varas vīšanos cauri ikdienas praksēm, nereti tiek aizmirsts arī par paša domāšanas nepielietošanu un izvēles zaudēšanu.

Līdz ar to, ka Fuko ikdienas dzīvē ir pamanījis, ka ir notikusi ‘daudzu un dažādu tehniku eksplozija, lai panāktu ķermeņa paverdzināšanu un iedzīvotāju kontroli,’⁵² viņš liek uzsvāru uz tehnikām kā ikdienas subjektu konstituējošām praksēm, kā rezultātā paceļas jautājums par paša sabiedrības un varas noteiktā indivīda subjektivācijas procesā iegūto statusu un viņa paša sapratni par tām diskursīvajām formācijām, kas veidojušas viņu un galu galā – to, kā pats subjekts atrod sevi visu šo norisošo procesu centrā, nevis tikai kā sistēmu papildinošu, darbīgu elementu, kurš nodrošina tās pastāvēšanu. Līdz ar to, ka indivīdam

---

⁵⁰ **Taylor C.** Biopower // **Taylor D.** (Ed.). *Michel Foucault. Key Concepts.* Durham: Acumen Publishing, 2011. P. 45-46.

⁵¹ **Fuko M.** *Seksualitātes vēsture I: Zinātgrība.* Rīga: Zvaigzne ABC, 2000. 93.-94. lpp.

⁵² *Ibid.*

sabiedrībā ir jāiekļaujas prakšu kopumā, viņam arī jānodrošina noteikta pieceja to apguvei. Individīdam jārod zināšanas, kuras viņam palīdz orientēties organizētajā, sistēmiskajā vidē.

Tas, kā Fuko ētikā ievijas varas un brīvības saattiecinājums ir būtisks aspekts. Pat ja pesimistiskais varas caurvijīgums šķiet indivīdu padarām par varas objektu, kuram tās sistemātikā ir maznozīmīga teikšana, pastāvot kādai sevī strukturētai, nemainīgai un objektivizējošai sistēmai, kas determinē tās iesaistītos elementus, ir jāierauga tās pamatelements, kas ir subjekts, kuram pastāv brīvība, kas spēj ietekmēt varas attiecību sistemātiskumu. Lai gan, protams, ir grūti noteikt, cik dziļi katrā subjektā sakņojas varas struktūras un kur tās beidz pastāvēt, tā, nonākot savijumā ar brīvību, liek pārdomāt arī pašam Fuko skatu punktu, kā raudzīties uz šo varas un brīvības savstarpējo attiecību problemātiku.

Genealogijā, kurā viņš uzsāk pētīt moderno subjektu, it kā tiek pretstatītas subjekta un subjektivizēšanās procesā izmantotās tehnoloģijas tām, kurām viņš pievērsās savā sākotnējā pētniecībā, kas saistītas ar objekta un objektivizēšanās tehnoloģiju pētniecību.⁵³ Līdz ar to viņš piedāvā tādu skatu punktu, no kura varai ir tās brīvības aspekts un objektam ir tā subjekta aspekts. Arī ikdienā ir iespējams sevi pamanīt gan pastāvam objekta formā, gan arī subjekta formā. Brīvība ir mūsu paša varas apzināšanās, brīvības subjekts ir tas pats varas objekts sabiedrībā, tādējādi iespējams variēt un ieraudzīt dažādos skatu punktus, kuros indivīds spēj būt gan objekts, gan subjekts.

1.3. Zināšanas un patiesība: individuālā rotaļa un iemiesošanās patiesības spēles

Jau tika minēts, ka varas struktūrām ir noteikta saistība ar zināšanām un to producēto patiesību. Šī saikne pašam indivīdam un viņa vienmēr pastāvošajiem centieniem atrast patiesību, patieso un pareizāko ceļu nodrošina veidu, kā virzīt savu rīcību tā, lai viņš nejustos kā aplamu darbību veicējs. Patiesība subjektam pašam pamato viņa izvēles derīgumu. Fuko tāpēc uzsver nepieciešamību pievērsties tam, kā ir veidojušās "attiecības starp subjektu un patiesību no tā skatu punkta, ko es saucu par tehnikām, tehnoloģijām, praksēm,"⁵⁴ lai saprastu, kāda nozīme ir praksēm, pievērsties cilvēka pētniecībai – kāds ir tā ontoloģiskais statuss, kādi noteikumi nosaka un palīdz indivīdam kļūt par cilvēku, kas ir tas, kur praksē atklājas teorētiskais apakšslānis, kurā subjekts savienojas ar noteiktu patiesību. Un šī savienošanās jeb kādas patiesības pieņemšana veido subjekta pastāvēšanu kādā konkrētā sabiedrības veidojumā, kurā viņš var veidot savu rīcību, pamatojoties uz noteiktām attiecībām, kurās caurvijas

⁵³ **Dreyfus H.L., Rabinow P., Foucault M.** *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*. Chicago: University of Chicago Press, 1983. P. 169.

⁵⁴ **Foucault M.** *The Hermeneutics of the Subject: Lectures at the Collège de France 1981-82*. Transl.: **Bruchell G.** New York: Palgrave Macmillan, 2005. P. 188.

pieņemšana, apstiprinājums un noraidījums, noliegums. Spēja atbilst noteiktai patiesības spēlei ir pamatojošais elements tam, lai attaisnotu indivīda iesaistīšanos subjektivācijas un objektivācijas procesā. Tas nozīmē, ka pastāv iespēja iesaistīties diskursā, kurš sākotnēji pieprasa kādas zināšanas, līdz ar to pastāv kādi kritēriji, lai šo iesaistīšanos atzītu par patiesu.

Fuko saka: ‘Lai diskurss būtu patiesības diskurss, nav nepieciešams, ka zināšanas par patiesību būtu dotas runātājam pirms viņš runā; patiesībai jābūt konstantai un ilgstošai diskursa funkcijai.’⁵⁵ Ar to viņš norāda uz zināšanu patiesuma nemainīgo statusu, kas izriet no tai apakšā esošiem pieņēmumiem pastāvošajā laikmetā. Ja diskursu šajā gadījumā skata kā noteikta subjekta sacījumu, tad pateiktais kādā runā jau pamatojas uz kādu zināšanu pielietojumu, bet apslēptais ir tajā, ka jebkuras pielietotās zināšanas kā balstītas noteiktā teorijā un praksē jau iekļauj patiesības dimensiju. Tāpēc caur izmantotajām zināšanām kādā sarunā – vai tā būtu verbāla, varbūt ar žestiem pastarpināta saruna, lasītājam pieejams kāda autora teksts – diskurss ir kā patiesības nesējs, un tas notiek neatkarīgi no tā, kā šīs zināšanas izpaužas katra atsevišķā indivīda priekšstatos, jo diskursa komunicēšana ir potenciāla ikvienam indivīdam.

Kad Fuko runā par varas un zināšanu attiecībām, viņš uzsver, ka šo abu jēdzienu attiecības nav komplementāras attiecībā pret subjekta un patiesības attiecībām tajā ziņā, ka šo jēdzienu pāru attiecības nav skatāmas kā savstarpēji papildinošas.⁵⁶ Tā kā zināšanas tiek uzskatītas kā pasīva balss, kuru atpazīst kā patiesu; balss, par kuru zina, ka tā tiešām ir atbilstīga konkrētajam gadījumam, tad zināšanas Fuko gadījumā pastāv, caurvijoties ar varas struktūru palīdzību.⁵⁷ Tā kā subjektu savstarpējās attiecības ir varas attiecības, tad, tā kā dažādās attiecības ir vienīgais veids, kā komunicēt zināšanas ar tajās ietvertu patiesību, tās nenovēršami iekļaujas varas attiecību plūsmā, apmaiņā un sistemātiskā. Šī zināšanu dimensija varas mehānismos izšķir pamatu tam, kas ir patiess un kas ir aplams, nosakot gan to, ko drīkst vai nedrīkst, kas un kā ir jādara, kāpēc tas ir jādara un kādam mērķim tas ir jādara. Tādā veidā šīs formas iekļauj noteiktu patiesību.

Līdz ar to tad, kad Fuko saka, ka viņam šī problēma, kas veidojas starp zināšanām un varu, ‘nav fundamentāla problēma, bet instruments, kurš dara iespējamu analizēt subjekta un patiesības savstarpējo attiecību problēmu,’⁵⁸ viņš domā atšķirt to, kā subjekts iekļaujas un veido sevi noteiktās patiesības spēlēs, kuras praksē atklājas noteiktā zināšanu un varas

⁵⁵ **Foucault M.** *The Government of Self and Others: Lectures at the Collège de France 1982-1983*. Transl.: **Burchell G.** New York: Palgrave MacMillan, 2010. P. 331.

⁵⁶ **Foucault M.** *The Ethics of the Concern for Self as a Practice of Freedom* // **Rabinow P.** (Ed.) *Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 1 ETHICS*. New York: New Press, 1997. P. 289-290.

⁵⁷ **Feder E.K.** *Powers/knowledge* // **Taylor D.** (Ed.) *Michel Foucault. Key Concepts*. Durham: Acumen Publishing, 2011. P.56.

⁵⁸ **Foucault M.** *The Ethics of the Concern for Self as a Practice of Freedom* // **Rabinow P.** (Ed.) *Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 1 ETHICS*. New York: New Press, 1997. P. 290.

attiecību savijumā. Un to viņš neskata no kādas konkrētas teorijas par to, kas ir subjekts, lai paskaidrotu, kā noteiktas zināšanas, to forma ir iespējama⁵⁹, bet, tā kā pastāv dažādi diskursi, zināšanas, patiesības, viņš pievēršās subjekta veidošanās procesam. Tam procesam, kādu izvēlēties subjekts, kurš, kļuvis subjektīvisēts, tapis par tādu, kurš spēj izmantot savu brīvību izvēlēties noteiktu subjektīvisācijas veidu. Šādi tas nododas rotaļai, spēlei, kura ir saistīta ar subjekta ētisko aspektu.

Fuko saka, ka ‘‘vārds ‘spēle’’ var novirzīt no pareizā ceļa: kad es saku ‘spēle’’, es domāju notikumu kopumu, ar kuriem tiek producēta patiesība. Tā nav spēle kā izprieca; tā ir tādu procedūru kopa, kas ved uz noteiktu rezultātu, kurš uz savu principu pamata un procedūras noteikumiem var tikt uzskatīts pamatots (*valid*) vai nepamatots (*invalid*), uzvarošs vai zaudējošs.’’⁶⁰ Subjekta rīcība kādā patiesības spēlē tiek veidota tā, lai tā atbilstu tās patiesuma nosacījumiem. Tieši prakse ir tā dimensija, kurā norisinās notikumi un kurā tiek veidota patiesība, un subjekta spēle ar patiesības dažādajām formām uzrāda rīcības veicēja izvēli pakļauties, kļūt par objektu dažādajām formācijām, lai nonāktu līdz kādam rezultātam. Šeit uznirst jautājums par to, kas ir šis izejas punkts, kas izvēles veicējam ir jāveic, un kādā mērā spēlmanis ir patiesības objektīvisēts un kurā brīdī viņš objektīvisē patiesību pats saviem nolūkiem. Tādā veidā tad, kad tiek runāts par individuālo rotaļu, tā tiek skatīta tieši kā paša indivīda veikta brīva rīcība. Ja iemiesošanās patiesības spēlēs var būt gan stāvoklis, kurā subjekts tik pakļauts, gan noteikta paša izvēlēta rīcība, tad rotaļa ir tā, ko indivīds veic pats. Iemiesošanās patiesības spēlē, proti, kļūšana par subjektu norisinās arī tad, ja indivīds neveic pats savu brīvu rīcību.

Tieši tāpēc subjektam nākas uzsākt savu domu atbrīvošanu, pašpārvaldes nodrošināšanu, pašam savas varas atklāšanu. Varas saspēle ļauj pārbaudīt indivīdam savu šobrīd pastāvošo attiecību pret patiesību⁶¹, kā rezultātā viņš, pamatojoties uz noteiktajām zināšanām, vērtē, vai tās atbilst patiesībai vai arī ir kaut kas aplams. Kad šādā veidā tiek atklāta dzīvesveida sasaiste ar zināšanām, atklājas arī tā sasaiste ar zināšanām par sevi (*self-knowledge*), kuras ir iespējams pārbaudīt vērojumā, kurā nepieciešams pievērst skatienu praksei, lai atklātu patiesību kā zināšanu formu par sevi, iesaistot nepārtrauktu domāšanu, refleksiju par savu dzīvesveidu.⁶² Subjektam pašam ir jāatklāj savs novietojums starp patiesību, kas veido viņu, un patiesību, kuru veido viņš pats. Un tas, ko viņš veido un kā viņš

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ **Foucault M.** The Ethics of the Concern for Self as a Practice of Freedom // **Rabinow P.** (Ed.) *Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 1 ETHICS*. New York: New Press, 1997. P. 297.

⁶¹ **Foucault M.** *Fearless Speech*. Ed.: **Pearson J.** Los Angeles: Semiotext(e), 2001. P. 103.

⁶² **Flynn T. R.** Foucault as Parrhesiast: His Last Course at the Collège de France (An Object Lesson in Aciial History) // *Sartre, Foucault, and Historical Reason: Volume Two: A Poststructuralist Mapping of History*. Chicago: The University of Chicago, 2005. P. 269.

to veido, ir pamatā tam, lai radītu tādu sevis novietojumu sabiedrībā, kur attiecības ar citiem ir arī attiecības ar sev pašu. Ir jāatklāj, jāanalizē pašam sava rīcība, vēl jo vairāk – sava spēja rīkoties.

Fuko nolūks bija analizēt tās attiecības, kuras pastāv starp konkrēto subjektu un patiesības spēlēm, varas attiecībām.⁶³ Varētu teikt, ka viņam pastāvēja noteikti uzskati par to, kā sabiedrībā veidojas dažādās attiecības, taču problēma netika aplūkota patiesības un varas statistiskajos veidojumos, bet gan praktiskajā paša subjekta rīcībā, kas ar savu darbību nodrošināja dažādās spēles un attiecības. Tādējādi ētikā ‘vara, saprasta kā spēja, kļūst centrāla.’⁶⁴ Ar to saprotot to, ka ikvienam indivīdam, kurš galu galā iesaistīsies noteiktā varas, diskursu, zināšanu, patiesības strukturētā savijumā, vara ir priekšnosacījums arī paša indivīda ētiskajam un brīvajam darbam. Centrā esošā vara ir priekšnosacījums attiecību, uzskatu un informācijas apmaiņai, un, lai gan šai apmaiņai arī ir savi priekšnosacījumi, tā nav pilnībā autonoma, ja varā indivīds saskata pats savu pašvaru. Tādējādi indivīds atklāj savu autonomiju, pats savu varu. Sarežģītākais ir saprast, kā šajā konstantajā un subjektivizējošajā lokā, kuru daļēji sastāda arī kaut kāda strukturēta saistība, veidojas vienība starp pašvarīgo un varīgo. Un šī brīvības un varas sasaiste kaut kādā veidā producē subjektu, nodrošina vispār kaut kā pastāvēšanu.

1.4. *Ēthos*: ētikas un morāles nošķirums

Viss iepriekš teiktais tikai šķietami ir nesaistīts ar ētiku, taču ikviena indivīda izvēlē balstīta rīcība sevī ietver kādu attieksmes veidu, kurš saistīts ar noteiktu varas vai brīvības praktizēšanu, konkrētu iesaistīšanos patiesības spēlē, kur jautājums ir šāds – vai iesaistīšanās patiesības spēlē ir ētiska vai nē un kā noteikt to, vai indivīds ir rīkojies ētiski. Fuko saka, ka ‘uz spēles ir likta moralitāte, kas skar patiesības meklējumus un attiecības pret citiem.’⁶⁵ Tieši šī moralitāte ir ētiskas dabas jautājums, kas iekļauj konkrētu indivīda patiesību un attiecību piekropšanu pret citiem, kā arī pret sevi.

Viņš, virzot savus pētījumus paralēli pētījumiem par antīkās pasaules uzskatu un rīcības kopumu, saista tos ar ētiku. Termins *ētika* radies no sengrieķu vārda *ēthos* [ἦθος], kura sākotnējā nozīme ir *ierasta vieta*, taču šī nozīme saistībā ar patības problemātiku un

⁶³ **Foucault M.** The Ethics of the Concern for Self as a Practice of Freedom // **Rabinow P.** (Ed.) *Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 1 ETHICS*. New York: New Press, 1997. P. 290.

⁶⁴ **Feder E.K.** Powers/knowledge // **Taylor D.** (Ed.). *Michel Foucault. Key Concepts*. Durham: Acumen Publishing, 2011. P. 56-57.

⁶⁵ **Foucault M.** Polemics, Politics, and Problematizations // **Rabinow P.** (Ed.) *Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 1 ETHICS*. New York: New Press, 1997. P. 111.

personības problemātikas attīstību vēlāk modificējas, attiecoties uz *ieradumu, raksturu*⁶⁶. Ar ētiku bieži saistīti ir arī morāles, moralitātes jēdzieni, kuru izcelsme meklējama latīņu valodas vārdā *mores*, kas tiek uzskatīts par sengrieķu *ēthos* ekvivalentu un kas nozīmē *ieradumu, paradamu*. Neraugoties uz to, moralitātes jēdziens uzskatāms kā šaurākas dabas, jo tas var tikt izmantots gan kā kādā sabiedrībā pieņemtu uzvedības un rīcības kodeksu kopuma aprakstam, gan kā reference, lai atsauktos uz normatīviem uzvedības kodeksiem, kurus noteiktos apstākļos izvirza jebkura racionāla persona.⁶⁷ Tādējādi arī, lai saprastu, ko Fuko domā ar ētisku rīcību, ir jācenšas saprast, kas ir morālie kodeksi un kāpēc tie tieši nevar būt tās ētikas pamatā, kuru viņš cenšas aprakstīt.

Fuko domā ir svarīgi, nodarbinot savus prātus ar morāles vēsturi, vispārēji nošķirt ētisku darbību, rīcību no morāles kodeksiem. Viņš uzsver, ka cilvēks attiecībā pret morālajiem kodeksiem praktizē noteiktu uzvedību – noteiktu izturēšanās (*conduites*) un attieksmes veidu, taču morālie kodeksi, priekšraksti (*prescriptions*) ir noteikumi, kurus uzliek kādai atsevišķai rīcībai. Taču arī kodeksā ir jāatšķir tie kodeksi, kuri nosaka, kuras darbības ir atļautas un aizliegtas, no tāda veida kodeksa, kurš nosaka pozitīvo vai negatīvo vērtību iespējamai uzvedībai.⁶⁸ Tas liek domāt, ka Fuko ētiku saista tieši ar kādu noteiktu rīcību, kas kā uzvedība ir noteikts izturēšanās veids, sevī iekļaujot noteiktu attieksmi, taču morālie kodeksi atbilst noteikumiem, kuri noteiktā sabiedrībā ieņem statusu, kas vērtē, vai kāda individuālā rīcība uzskatāma par pozitīvu vai negatīvu visai sabiedrībai kopumā, līdz ar to veidojot noteikumus, kuri nosaka to, ko drīkst un ko nedrīkst darīt. Tieši tāpēc, ka morālie kodeksi savā dažādībā un kulturālajā pastāvēšanā ir atšķirīgi, noved pie tā, ka vienas kultūras, sabiedrības pārstāvji nespēs pieņemt citas sabiedrības pieņemto noteikumu kopumu. Šie noteikumi ir saistīti ar noteiktu politikas īstenošanu. Turpretim ētika kā individuāla rīcība saprotama universālāk. Lai gan nebūtu piemēroti izmantot šo raksturojumu, lai aprakstītu Fuko uzskatus par ētiku, viņš tomēr, izejot no tagadnes vēstures skatu punkta, varētu uzskatīt, ka tas, kā mēs redzam noteiktu problēmu un kā mēs izvēlamies rīkoties attiecībā pret to, ir jāanalizē pašam indivīdam, kurš grasās iesaistīties noteiktā patiesības spēlē, kļūstot par subjektu. Lai gan katra indivīda uzskati šajā ziņā atšķirsies, viņu izvēles būs atsevišķas un diferencētas no citiem, līdz ar to šis atšķirīgums ir tas, kurā tie sakrītīs.

---

⁶⁶ Greek Word Study Tool // Perseus Digital Library // [http://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?l=hqos&la=greek#Perseus:text:1999.04.0057:entry=h\)=qos-contents](http://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?l=hqos&la=greek#Perseus:text:1999.04.0057:entry=h)=qos-contents) (Skat. 2015.14.05.)

⁶⁷ **Gert B.** The Definition of Morality // <http://plato.stanford.edu/entries/morality-definition/> (skat. 20015.14.05.) [Publ. 2011.14.03.]

⁶⁸ **Foucault M.** On the Genealogy of Ethics: An Overview of Work in Progress // **Rabinow P.** (Ed.) *Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 1 ETHICS*. New York: New Press, 1997. P. 263.

Mišels Fuko jēdzienu *morāle* definē kā "vērtību un rīcības noteikumu, ko indivīdiem un grupām piedāvā ar dažādu preskriptīvu mehānismu, piemēram, ģimenes, audzināšanas institūciju, baznīcu utt. starpniecību."⁶⁹, tādējādi izveidojoties tādām noteikumu kopumiem, kur ir priekšrakstīti kā "morāles kodeksi". Taču viņš uzsver arī to, ka noteikumi nav vienīgā šī jēdziena forma. Tas ir tikpat labi attiecināms uz "indivīdu reālo uzvedību to attiecībās ar noteikumiem un vērtībām, kas viņiem tikušas piedāvātas: tādējādi tiek apzīmēts veids, kādā viņi vairāk vai mazāk pilnīgi pakļaujas kādam uzvedības principam", kuru viņš nodēvē par "izturēšanās moralitāti"⁷⁰. Šeit viņš nošķir pašus sarakstītos, izveidotos morāles kodeksu no to pielietojuma. Tāpēc ir iespējams teikt, ka kādā konkrētā kultūrā pastāv kāds morāles kodekss, kurš apraksta noteiktu uzvedības veidu, un ir iespējams runāt par to, kāda attiecībā pret šiem priekšrakstiem ir bijusi subjekta izturēšanās un cik atbilstīga tā bijusi šim kodeksam. Un gan šie kodeksi, gan izturēšanās kopā veido sistemātisku uzvedību. Uzvedība un noteikti noteikumi, kā arī šo abu savienojums kādā notikumu virzītā uzvedībā kopā paziņo, kā jāuzvedas. Fuko raksta, ka tas kopā ir "veids, kā jāizveidojas pašam morāles subjektam, darbojoties saistībā ar priekšrakstu elementiem, kas veido kodeksu."⁷¹ Subjekta ētika saistībā ar morāli tiek veidota no atbilstošiem priekšrakstiem, kas varētu būt uzskatāma par ierobežojošu, taču Fuko ētiku iezīmē brīvība, tāpēc viņš nepielīdzina ētikai kā vienlīdzīgu moralitāti, kas saprotama kā šie kodeksi.

Fuko apgalvo, ka ētika ir brīvības prakse, vēl vairāk – apzināta brīvības prakse, sakot, ka "brīvība ir ontoloģiskais ētikas nosacījums"⁷² un ka "ētika ir forma, ko brīvība ieņem, kad tā paziņota ar refleksiju."⁷³ Ar to viņš norāda uz ētiskā subjekta paša apzinātu un pārdomātu rīcību, un tikai šāda rīcība uzskatāma par ētisku. Kādu principu vadīts ir šis subjekts, tas jau ir cits jautājums, bet svarīgākais viņa ētikā ir uzsvērt brīvību ierobežojošajā sistēmā, kuru veidu diskursi, zināšanas, patiesība un vara.

Atšķirībā no morāles kodeksiem šī ētika, kuras paraugu viņš saskata antīkajā pasaulē, funkcionē galvenokārt praksē, kura ir patstāvīga, stingra struktūra pati sevī, kura nodarbojas paša patības veidošanu, topot par ētisku subjektu, un, tā kā šī ētika nav uzskatāma par kādu praksi, kas atklāj dziļākās patības struktūras, tad patība ir jāskata virspusējāk – saistībā ar noteiktām praksēm, kurās subjekts cīnās par savas rīcības atbilstību ētikai.⁷⁴ Kā arī šajā

⁶⁹ **Fuko M.** *Seksualitātes vēsture I: Zinātgriba*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000. 22. lpp.

⁷⁰ *Ibid.* 22.-23..lpp.

⁷¹ *Ibid.*

⁷² **Foucault M.** *The Ethics of the Concern for Self as a Practice of Freedom* // **Rabinow P.** (Ed.) *Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 1 ETHICS*. New York: New Press, 1997. P. 284.

⁷³ *Ibid.*

⁷⁴ **Vintges K.** *Freedom and spirituality* // **Taylor D.** (Ed.) *Michel Foucault. Key Concepts*. Durham: Acumen Publishing, 2011. P. 102.

apzinātajā brīvības praksē (ētikā) norisinās subjekta ētiskā pašpārveidošanās.⁷⁵ Līdz ar to ir grūti tverams brīvais darbības veicējs, kurš izlemj vadīt savu dzīvesveidu ētiski, bet skaidrs ir tas, ka Fuko nevēlas iegrimt tūrā dažādo teorētiski aprakstāmo struktūru pārvaldē, bet censties attīstīt subjekta paša apzinātu rīcību. Līdz ar to varētu domāt, ka apziņa ir tas centrs, kur būtu meklējams un pie kā būtu piesaistāms indivīds – tas indivīds, kurš ar savu domāšanu izvēlās veidu, kā pakļauties vienmēr esošajiem, subjektīvizējošajiem stāvokļiem, praktizējot pašvaru.

Tas, kā Fuko skata šo problemātiku sasaistē ar antīko pasauli kā patstāvīgu vienību, ir jāskata tajā kontekstā, ko viņš runā attiecībā ar tagadnes vēsturi. Tā kā mēs izejam no šī brīža pozīcijas, mēs arī varam spēt attiecināt uz mūsdienām antīkās pasaules prakšu kopumu. Līdzīgi ar kristietības morāli, kuru gan viņš skata reliģisko kodeksu sakarā, to arī var saskatīt saistībā ar mūsdienām, taču visaptverošajā skatā šī morāle ieņem citu stāvokli nekā antīkā ētika. Tāpēc Fuko uzsver, ka mūsdienās, iespējams, problēma ir līdzīga tai, kas pastāvēja antīkajā kultūrā, jo arī mūsdienās reti gadās atrast kādu, kurš tic tādai ētikai, kas ir formēta uz, piemēram, reliģijas pamata vai uz tādas sistēmas pamata, kura nodarbojas ar konkrētu likumu veidošanu, un tādai ētikai, kas līdz ar to iejaucas katra paša morālajā, privātajā dzīvē. Līdz ar to viņš uzsver, ka šī ētika, ko viņš saskatīja sengrieķu kultūrā, bija saistīta ar pašas rīcības veicēja morālo vadīšanu, ētiku, kuras galvenais darbs ir attiecības pašam pret sevi un citiem, neiekļaujot šajā ētikā nekādu saistību ar kādu sociālu, institucionālu sistēmu, bet veidot dzīves ētiku kā eksistences estētiku. Uzdevums ir meklēt, veidot un attīstīt tādu ētiku, kas nav balstīta zinātniskās zināšanās par to, kas ir patība vai vēlmes, iekāres.⁷⁶ Tādējādi viņš uzsver praktiskās dimensijās ne gluži pārākumu, bet gan šīs pozīcijas nozīmīgo stāvokli saistībā ar teoriju par to, kā kādam vajadzētu rīkoties.

Fuko raksta, ka “morāles sistēmu vēsture jāaizvieto ar ētisku problematizāciju vēsturi, kas balstīta uz patības praksēm.”⁷⁷ Tādējādi viņš pēta dažādās prakses, kuras patība ir veikusi, lai sevi konstituētu kā ētisku subjektu. Tāpēc svarīgi uzsvērt to, kā viņš apraksta atstātos priekšrakstus par to, kā dažādos laikmetos un sabiedrībās ētika ir noteikusi un veidojusi uzvedību, kā tā ir bijusi noteikta prakse:

“Manas analīzes novadu veido teksti, kas pretendē dot noteikumus, viedokļus, padomu, lai pienācīgi uzvestos un izturētos: “praktiski” teksti, kas paši ir “prakses” objekti tādā ziņā, ka tie ir radīti, lai tos lasītu, apgūtu, pārdomātu, izmantotu, pakļautu pārbaudei un tādā ziņā, ka galu galā tie tiecās iedibināt ikdienas uzvedības armatūru. Šo

⁷⁵ *Ibid.* P. 99.

⁷⁶ **Foucault M.** On the Genealogy of Ethics: An Overview of Work in Progress // **Rabinow P.** (Ed.) *Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 1 ETHICS*. New York: New Press, 1997. P. 255-256.

⁷⁷ **Fuko M.** *Seksualitātes vēsture II: Baudu lietojums*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2002. 14. lpp.

tekstu loma bija būt par operatoriem, kas ļāva indivīdiem izjautāt pašiem sevi par savu uzvedību, būt modriem par to, veidot to un pašiem veidoties kā ētikas subjektiem.”⁷⁸

Fuko nepavisam neatmet dažādās prakses un priekšrakstus, to nozīmību, taču aicina praksēm, kuras palīdz veidoties kā subjektam, pievērsties ar noteiktu skatu punktu, spējot atpazīt savu subjekta stāvokli, tādā veidā ne tikai akli pakļaujoties noteiktām praksēm un kļūstot par to pārvaldītu subjektu. Šādā pakļaušanās procesā subjekts pats diez vai kļūtu ētisks. Jā, viņš atbilstu noteiktajiem priekšrakstiem, bet tas vien negarantē subjekta ētisko pastāvēšanu. Tāpēc Fuko izvirza par uzdevumu ar dažādu patības prakšu, patības tehnoloģiju izmantošanu veidot to, ko viņš sauc par filozofisko ētosu. Filozofiskais ētoss ir tas, kas kritizē visu, ko mēs sakām, domājam un darām, ievērojot sevis pašu vēsturisko ontoloģiju.⁷⁹ Nepieciešamība apzināties gan savu stāvokli vertikālā asī – atpazīstot hierarhijā sakārtotos subjektus, gan horizontālā asī – atpazīstot sevi kā vēsturē veidotu subjektu, un no šī skatu punkta spēt rast sev atbilstošāko patiesību, kuru tad arī mācēt praktizēt. Tādā veidā teorija un prakse kopā veido subjektu, kurš, esot tāds, kurš apzinās savu stāvokli, būtu arī ētisks.

---

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ **Fuko M.** Kas ir apgaismība? // **Zunde A.** (Red.). *Tagadnes izaicinājums: Karla Gustava Junga 120. dzimšanas dienai veltīts rakstu krājums*. Rīga: Intelekt, 1996. 172. lpp.

2. PATĪBAS ĒTISKAIS UZDEVUMS

Fuko ētiskais skatījums veidojas saistībā ar noteiktu subjektivācijas veidu, kurā subjekts veido sevi, izmantojot tam pieejamo brīvo izvēles lauku, kas apvienots ar noteikta vērtējuma veikšanu. Lai veidotu savu dzīvi par baudāmu, skaistu dzīvi, subjektam nepieciešams veikt noteiktu uzdevumu, kurā nepieciešams noskaidrot, kas tiek domāts, kad tiek pieminēta ētiskā substance kā ētiskās darbības veicējs; kas ir tie tipi, kam subjekts pakļaujas; kas ir tās formas, prakses, kurās kāds subjekts veic sevis izstrādāšanu; kas ir subjekta stāvoklī nonākušās ētiskās substances mērķis, tā teleoloģija, kurā pats ētiskā subjekts pastāvēšanas veids tiek skaidrots ar noteiktā izvēlē balstītu mērķi.⁸⁰ Lai saprastu ētisko subjekta uzdevumu ir jāsaprot, kas ir pats subjekts, kam tas pakļauj sevi subjektivācijas procesā, kādā procesā šī darbība norisinās un kāpēc vispār kaut kam tādām ar subjektu būtu jānotiek. Šos aspektus pašam indivīdam ir nepieciešams izprast noteiktā pašrūpes praksē, kuras centrā atrodas subjekta nepieciešamība atbrīvoties no pašpaverdzinātā stāvokļa un konstituēt sevi kā brīvu, autonomu, pašdomājošu subjektu, kurš runā patiesību.

2.1. Subjekts kā forma pašrūpes praksē

Fuko subjekta un tā attiecības noteiktās patiesības spēlēs iepriekš skatīja sakarā ar tādu pārvaldi, kas bija sabiedrības noteikta. Tika meklētas atbildes uz jautājumiem, kādas ir attiecības sabiedrībā, kas caur vēsturisku problematizāciju pētniecību izvirzījās priekšplānā. Fuko uzsver, ka, ja iepriekšējie pētījumi koncentrējās ap to, kā, piemēram, tika kontrolēts ārprāts, tad šobrīd pieeja saistīta ar to, kā kāds kontrolē pats sevi.⁸¹ Iepriekš pētniecība galvenokārt tika attiecināta uz to, ka pārvaldīšanas problēmām, kurās kādā pastāvošā, zināmā, sabiedriskā kontekstā, tika radīta un izstādīta problēma, kas attiecināma uz subjektu. Fuko saka, ka tās “ir divas pretējas pieejas vienam un tam pašam jautājumam: kā veidojas zināma “pieredze”, kurā attieksme pret sevi ir saistīta ar attieksmi pret citiem.”⁸² Līdz ar to viņš uzsver, ka pastāv noteikts politisks, epistemoloģisks, sociāls stāvoklis, kas iekļauj indivīdu savā paspārnē kā subjektu, kā arī pastāv noteikts, no paša indivīda atkarīgs stāvoklis. Uz pirmo ir attiecināma indivīda subjektivācija – stāvoklis, kurā viņš tiek pārvaldīts, taču uz otro

⁸⁰ Fuko M. *Seksualitātes vēsture II: Baudu lietojums*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2002. 27. lpp.

⁸¹ Foucault M. The Concern for Truth // Kritzman L. (Ed.) *Politics, Philosophy, Culture: Interviews and Other Writings 1977-1984*. New York: Routledge, 1990. P. 258.

⁸² Fuko M. Rūpes par patiesību // Šuvajevs, I. (sast.) *Parīzes intervijas*. Rīga: Minerva, 1993. 17. lpp.

attiecināma indivīda paša kaut kā cita subjektivācija – stāvoklis, kurā indivīds pats sevi pārvalda, kurā indivīds subjektivizē sevi pats sev.

Līdz ar to subjekts ir skatāms no dažādām pozīcijām, un saistībā ar ētiku Fuko izvēlas paša subjekta uzvedības pētīšanu, kurā atklājas šī pašpārvalde. Un, ja tiek jautāts, kas ir pats subjekts, tad Fuko atbildēs, ka tas nav substance⁸³, tai nav kāds stingri nosacīts pastāvēšanas veids, noteikts īpašību kopums, kas būtiski noteiktu arī paša subjekta eksistenci gan ontoloģiskā, gan epistemoloģiskā, gan sociālā veidā. Subjekts ir forma, kuras sākotnējais stāvoklis nav vienmēr vai vispirms tāds, ka tai ir jābūt identiskai.⁸⁴ Džons Raihman (Rajchman) par šo subjekta pastāvēšanas elementu saka, ka substance ir subjekta pastāvēšana tādā veidā, ka ‘tas ir atvērts vēsturiskām transformācijām.’⁸⁵ Ar to viņš norāda uz to, ka subjekts kā noteiktā patiesības spēlē konstituējies katru reizi ieņem atšķirīgu pastāvēšanas veidu, atšķirīgu formu, kurā funkcionē dažādi diskursi, dažādas varas attiecības un dažādi patiesības stāsti. Tādējādi tiek noliegta iespēja atrast kādu universālu patiesību, jo subjekti un, līdz ar tiem, patiesības var būt dažādas. Katrs subjektīvais stāvoklis nepieļauj universālas patiesības atrašanu. Patiesība pastāv, tas ir skaidrs, bet patiesība pastāv katrā noteiktajā subjekta iespējamajā formā.

Tā kā Fuko skata subjektu tā dažādajos formu veidojumos, tad tā vienība, kurai varbūt kāds iepriekš ir piešķīris konkrētas substances stāvokli un kura ieņem dažādās subjektivācijas, ir patība. Taču viņš nepiedēvē patībai kādu iespējamu dvēseles stāvokli, un, ja viņš vispār atzīst kādu skatījumu uz dvēseli, tad to iekļauj lielākā attiecību kopumā, kurā iekļaujas arī citi attiecību veidi. Problēma, kuru viņš apskata, ir attiecības pašam ar sevi, attiecības ar savu patību, kurā tiek iekļautas attiecības pret dvēseli, pret dzīvi, dzīvesveidu (Fuko izmanto sengrieķu vārdu *bios* [βίος], kura tiešā nozīme ir *dzīve, dzīvība* kā dzīvošanas veids⁸⁶), pret ķermeni, kaislībām un notikumiem.⁸⁷ Līdz ar to, kad Fuko izmantotā terminoloģija ētiskās tematikas izklāstā balstās uz tādiem terminiem kā *pašprakses, pašrūpe, paškontrolē, pašveidošana*, ir jāievēro, ka šo vārdu atvasināšanai tiek izmantots priedēklis *paš-*, kas tieši saistīts ar terminu *patība*.⁸⁸ Līdz ar to tiek uzsvērta patības dimensija, kur šī vārda nozīme

---

⁸³ Foucault M. The Ethics of the Concern for Self as a Practice of Freedom // Rabinow P. (Ed.) *Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 1 ETHICS*. New York: New Press, 1997. P. 290.

⁸⁴ *Ibid.*

⁸⁵ Rajchman J. Foucault: the ethic and the work // Armstrong T. *Michel Foucault. Philosopher*. Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf, 1992. P. 219.

⁸⁶ Greek Word Study Tool // Perseus Digital Library //

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?l=bi%2Fos&la=greek#lexicon> (Skat. 2015.15.05.)

⁸⁷ Foucault M. *The Courage of Truth: Lectures at the Collège de France 1983-1984*. Transl.: Burchell G. New York: Palgrave MacMillan, 2011. P. 338.

⁸⁸ Vienkāršāk šo transformāciju ir pamanīt angļu valodā, kur, lai pievienotu priedēkli, nenotiek vārda *patība* fonēmu transformācija, proti, angļu valodā vārds *patība* tulkojams kā *self*, un tieši šo formu izmanto, lai veidotu tādus vārdus kā *self-examination, self-constitution, self-mastery* u.c.

ievijas atvasinātajos vārdos. Tāpēc jebkurā no šiem vārdiem jāievēro tās sakarības, kas iekļauj visas tās attiecības, kas saistītas ar patību kā attiecību kopumam pašam ar sevi.

Taču šīs attiecības, kas tiek veidotas pašam ar sevi, nav jāskata egocentriski. Ja attiecības būtu vērstas uz patību kā centrēšanās tikai uz sevi, tad to pilnveidošana neizpildītu ētisko uzdevumu. Tā kā Fuko attīsta savu ētiku kā piemēru ņemot grieķu uzskatus par ētisku rīcību, tad, kad tiek runāt par noteiktu attiecību veidošanu ar sevi, ar nepieciešamību šīs attiecības ir skatāmas kā attiecību veidošana arī ar citiem. Viņš saka, ka šis ētoss kā pastāvēšanas veids un uzvedības veids jau tā sākotnēs ir politisks, jo ētikas brīvības dimensija paredz to, ka viņš nav vergs, kuram nav nekādas ētikas.⁸⁹ Brīvas rīcības veicējs darbojas, pamatojoties uz tā, ka viņš nav nedz paverdzināts kādam citam, nedz paverdzināts pats sev un savām tieksmēm, bet viņš rīkojas atbrīvoti, neesot pakļauts nevienam un nekam. Līdz ar to kā politisks process, kurš norisinās noteiktā sabiedrībā, ikviena rīcība būs saistīta ne tikai ar attieksmes veidošanu un izpildīšanu pret sava pastāvēšanas veida praktizēšanu, bet arī pret to, kāda uzvedība tiek attiecināta pret citiem. Gribot vai negribot, ja mēs iesaistāmies kādā ikdienas praksē, mēs esam izvēlējušies kādu subjektīvās veidu, iesaistīšanos noteiktās patiesības spēlēs, līdz ar to mēs nonākam tajā dimensijā, kas pastāv it kā neatkarīgi, bet tomēr tiešā saistībā ar katru pašu.

Attiecības ar sabiedrību, attiecības ar citiem un attiecības ar sevi ir savijušās kopā pašrūpes praktizēšanā. Rūpēšanās par sevi ir viens no primārajiem aspektiem, veidojot attiecības ar sevi. Fuko saka, ka ‘pašrūpe ir ētiski primāra tajā, ka attiecības ar sevi (oneself) ir ontoloģiski primāras.’⁹⁰ Proti, tas, kā katrs indivīds pats uzsāk sevis attīstību, ir cieši saistīts ar paša indivīda pastāvēšanas veidu tā pamatos. Būtībā ikviens pastāvēšanas veids, kurā kāds ir subjekts, izriet no visādu veidu attiecībām, kas konstituē pašu subjektu. Tādējādi subjekts ir konstituējies attiecībās, kurās sākotnēji svarīgākās ir attiecības ar pašu, ar sevi. Pašrūpe – veids, kādā kāds attiecas pret noteiktām praksēm, kuras tiek aktualizētas ar pārdomātu rīcību, kuras pašrūpes praktizētājs apgūst un māca citiem.⁹¹ Pašrūpe ir darbība, kura ir jāizpilda ikvienam brīvību nesošam subjektam. Tas ir darbs, kas jāveic pašam ar sevi, lai ne tikai iemiesotu sevī noteiktas kvalitātes, bet arī lai tās uzturētu, jo tikai tad, ja tās tiek nemitīgi praktizētas, šīs vēlamās patības īpašības pašrūpē tiks iemiesotas. Tas nav darbs, kas veicams vienreiz, lai pēcāk uzsāktu jaunu darbību, tas ir vienmēr klātesošs darbs, kuru var saukt par vienreizīgu tikai tad, ja šo vienreizīgumu uzskata kā nekad nebeidzamu.

---

⁸⁹ **Foucault M.** The Ethics of the Concern for Self as a Practice of Freedom // **Rabinow P.** (Ed.) *Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 1 ETHICS*. New York: New Press, 1997. P. 286-287.

⁹⁰ *Ibid.* P. 287.

⁹¹ **Foucault M.** The Concern for Truth // **Kritzman L.** (Ed.) *Politics, Philosophy, Culture: Interviews and Other Writings 1977-1984*. New York: Routledge, 1990. P. 338.

Saistībā ar šo ētisko rīcību pašrūpē kā attiecībās pret sevi Fuko pašrūpi ētikas kontekstā skata kā fundamentālu imperatīvu. Viņš pievēršās antīkās kultūrā atrodamajam teicienam *epimeleia heautū*, no kura tad arī aizgūst šo pašrūpes jēdzienu, kuru viņš sasaista ar, iespējams, pazīstamāku izteicienu, kurš atrodams antīkajā pasaulē – *gnōthi seauton* – kurš izsaka pavēli sevi pazīt.⁹² Pašrūpe ar zināšanām nenoliedzami ir saistīta, īpaši, ja zināšanas tiek attiecinātas uz sevi, uz pašu, jo kā gan vēl mēs varētu pamatot savu rīcību, ja ne balstoties konkrētās zināšanās par to, kas mums ir piederīgs, atbilstīgs un par ko mums tāpēc ir jānodrošina savas rūpes. Fuko uzsver, ka starp šiem abiem izteicieniem ir saskatāma noteikta attiecību saikne, kurā, lai veiktu aktivitāti, kas attiecināma uz pašrūpes dimensiju, ir nepieciešams zināt sevi, zināt savu patību, zināt uzvedībai pieejamos noteikumu un principus, kas ir gan patiesības, gan priekšraksti.⁹³ Tā kā pašrūpe un dažādās prakses tiek īstenotas noteiktā subjektivācijas stāvoklī, tad ir jāapzinās viss, kas saistīts ar šo procesu, kurā kāds top par subjektu. Edvards Makgušins (McGushin) norāda, ka Fuko uzskatos indivīda pēdējais uzdevums nav izzināt sevi, kā tas ir hermeneitiskajā un atzīšanās (konfesionālajā) subjektivitātes atklāšanas procesā, bet gan šīs zināšanas par sevi prast pielietot, lai pašrūpes ietvarā tiktu palielināta sevis paša izpratne, bagātināts domāšanas veids un aktivitātes, ar kurām mēs topam paši par sevi.⁹⁴ Kā Fuko pats raksta, tad šī nodarbošanās ar sevi pašrūpes praksē nav jāsaprot kā vienkārša kaut kā darīšana, bet gan kā kaut kas, kas attiecībā pret sevi “paredz sūru darbu.”⁹⁵ Tāpēc darbība, kas paredz sevis izzināšanu ir uzskatāma par šaurāku, tā neprasa rūpes par sevi, bet drīzāk saprotama kā meklējumi, kurus grūti attiecināt uz paša subjekta dzīvi, kura patiesībā ir pārpildīta ar dažādām praksēm. Pašrūpe pieprasa ne tikai konkrētu izziņas darbību, bet gan tiešu iegūto zināšanu pielietojumu. Un šis pielietojums atklājas individuālajā izvēlē iekļauties kādās konkrētās patiesības spēlēs.

Fuko saistībā ar pašrūpi, kas saprotama pēc antīkā modeļa, saka, ka jāatceras, ka tas, pirmkārt, sevī ietver noteiktu veidu, kā kāds skatās uz un attiecas pret pasauli, pret citiem un pret sevi tajā; otrkārt, skatiens jāvērs pret sevi, nevis citiem, domu vērsot pret sevi dziļumā; treškārt, pašrūpe ietver noteikta veida rīcību, kas vērstā pret patību, uzņemoties atbildību par savu rīcību, kā arī ar šo rīcību pārveidojot sevi (meditācija, atminēšanās, apziņas vērtēšana, reprezentāciju pārbaude).⁹⁶ Tādējādi pašrūpe kā noteiktu praktizētu zināšanu forma ir daudzdimensionāla prakse, kura savā centrā nostāda patības darbu attiecībā pret pasauli un

⁹² **Foucault M.** The Ethics of the Concern for Self as a Practice of Freedom // **Rabinow P.** (Ed.) *Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 1 ETHICS*. New York: New Press, 1997. P. 284-285.

⁹³ *Ibid.*

⁹⁴ **McGushin E.** Foucault's theory and practice of subjectivity // **Taylor D.** (Ed.) *Michel Foucault. Key Concepts*. Durham: Acumen Publishing, 2011. P. 135.

⁹⁵ **Fuko M.** *Seksualitātes vēsture III: Pašrūpe*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003. 41. lpp.

⁹⁶ **Foucault M.** *The Hermeneutics of the Subject: Lectures at the Collège de France 1981-82*. Transl.: **Bruchell G.** New York: Palgrave Macmillan, 2005. P. 10-11.

citiem, līdz ar to arī pret sevi; patībai ir jārūpējas par sevi, nevis caur ārējo, bet vērstībā uz sevi, lai veicinātu saskaņotu rīcību, kuras rezultātā patība atbild par savu tapšanu, pielīdzinoties noteiktai patiesības spēlei kādā noteiktā subjektivācijas procesā.

Viņš piemin, ka mūsdienās pārsvarā valda tādi morālie nosacījumi, kuros zināšanu ieguvei un attīstība nepieciešams piepūlētis, lai atrast patiesību, kura nemaldinātu pasauli, vai arī – rast patiesību, lai gūtu atalgojumu. Šie uzdevumi kā morāli ietver nepieciešamību, lai veicinātu mūsu zināšanu paplašināšanu. Taču šie nosacījumi ir tikai attiecināmi uz zināšanu pašu paplašināšanu sevī, kur zināšanām nav svarīga paša subjekta rīcības dimensija. Šādā veidā zināšanas nav nekādi saistītas ar rūpēm par subjektu tā būtībā, bet tikai pievēršas subjekta konkrētajai pastāvēšanai.⁹⁷ Tādējādi mūsdienās *zināt sevi* ietver dimensiju, kurā subjekta un zināšanās iegūto patiesību statuss ir savā ziņā atdalīts. To var saprast kā subjekta un zināšanu sarāvumu, kurā subjekts vairāk neattiecinā uz sevi zināšanas, kurās subjekta rūpes par sevi pašu nav paralēlas zināšanām, kuras viņam būtu jāiegūst par sevi, lai praktizētu sev atbilstošas prakses. Diez vai šāda tīri mehāniska zināšanu paplašināšana būtu pašrūpe, kurā kāds varētu iegūt zināšanas par sevi.

Lai gan Fuko raksta, ka ‘uzdevums pārbaudīt, izpētīt, kontrolēt sevi ar noteiktu precīzi definētu vingrinājumu virkni novieto patiesības problēmu – jautājumu par to, kas tu esi, no kā tu esi veidots un ko tu esi spējīgs darīt, – ētikas subjekta veidošanās centrā,’⁹⁸ kas liek noprast, ka pašrūpē kā stāvoklī ir svarīga izziņas dimensija. Tomēr jāievēro, ka pašrūpe kā stāvoklis nav pilnībā izskaidrojams tikai ar to. Lai saprastu pašrūpi, jāpievēršas arī tam, kā tā būtu jāpraktizē attiecībā uz noteikta veida darbībām un vingrinājumiem, kurus subjekts izvēlās savā brīvībā. Tas saistāms ar to, ka indivīds pašrūpē iekļaut savu brīvību, ar kuras palīdzību viņš veido sevi. Tāpēc Fuko runā par noteiktām patības praksēm, kurās šī brīvība tiek realizēta un papildīta. Un šīs patības prakses ir noteikts tehnoloģiju kopums, kuras tiek izmantotas sevis subjektivizēšanas procesā.

2.2. Subjekta tehnoloģijas un patības prakses sevis izziņā

Fuko par savu uzdevumu neizvirza pētīt to, kā kādas zināšanas tiek pieņemtas kā pašvērtīgas, bet pievēršas tam, kā zināšanas kā zinātnes ir izmantotas noteiktās patiesības spēlēs, kuras attiecinātas uz noteiktu rīcību. Šo rīcību veic cilvēki ar dažādu tehniku palīdzību,

---

⁹⁷ *Ibid.* P. 18.

⁹⁸ **Fuko M.** *Seksualitātes vēsture III: Pašrūpe.* Rīga: Zvaigzne ABC, 2003. 56. lpp.

lai saprastu paši sevi.⁹⁹ Līdz ar to ir jāsaprot, ka pašrūpe iekļauj noteiktu zināšanu par sevi iegūšanu un saprašanu. Šīs zināšanas, kuras ir jāaptver subjektam, kurš pašrūpes ceļā grasās iegūt brīvību, ir šādas: subjektam ir jāapzinās savs ontoloģiskais stāvoklis, savas potenciālās spējas, savs novietojums sabiedrībā, objekti, kas izraisa bailes, tas, uz ko var cerēt, kas pašam nav svarīgs, jāapzinās, ka nav jābaidās no nāves. Šos visus aspektus aptverot, subjekts savu varu nebūs spējīgs izmantot ļaunprātīgi attiecībā pret citiem.¹⁰⁰ Tādējādi Fuko piedāvā caur zināšanām un apzināšanos iegūt stāvokli, kurā subjekts būtu spējīgs sākt veidot savu dzīvi ar noteiktu tehnoloģiju palīdzību, kas ir saistīta ar noteiktu zināšanu par sevi iegūšanu no vispārējā, kopējā visu zināšanu potenciālā lauka.

Fuko runā par tehnoloģijām kā par noteikta veida mākslām, kuras pielietot patības formēšanai. Lai labāk izprastu šīs tehnoloģijas viņš izmanto sengrieķu vārdu *technē* [τέχνη], kura sākotnējā nozīme ir *māksla, prasme, māka, roku izveicība*, ar ko tiek domāta kāda profesijas pārstāvja īpašā spēja veikt kādu darbību. Tas ir noteikts, apgūts amats.¹⁰¹ Fuko šo terminu izmanto savienojumā *technē tū bio*, kas apzīmē dzīves mākslu, eksistences mākslu.¹⁰² Vēlāk, kā arī Fuko domā, šis izteiciens iekļauj noteiktas zināšanas par to, kāda darbība ir jāveic kādā noteiktā veidā. Tas, kā Fuko savā ētikā izmanto šo izteicienu, attiecas uz to, kā subjekts, kuram ir pieejams potenciālo zināšanu lauks izvēlēties noteiktu dzīvesveidu ar noteiktas prasmes pielietošanu. Un šī prasme, kas ir jāapgūst, lai veidotu savu dzīvi atbilstīgi noteiktām zināšanām un patiesību, ir saistīta ar māku, prasmi pielietot pašrūpi. Ja subjekts ir uzskatāms kā profesionāls savas brīvības pielietotājs, tad viņa māksla ir vadīt pašrūpi, lai veidotu sevi kā izvēlē balstītu pastāvēšanas veidu.

Tā kā Fuko šim vārdam pievieno arī noteiktu zināšanu aspektu, tad viņš runā par noteiktām tehnoloģijām, kas tieši izsaka apmācībā iegūstamu zināšanu kopumu, kas atklājas *technē* kā tīras prasmes saistībā ar sengrieķu vārdu *logos* [λόγος]. Kā zināms, šī sengrieķu vārda nozīme nav viennozīmīgi tverama, taču ar to visbiežāk atsaucas uz *valodu, vārdu, runu, diskursu, prātu*.¹⁰³ Sakarā ar to, lai labāk izprastu prasmes un zināšanu saikni, tas ir jāskaidro kā valoda, vārds, diskurss, kas nav tikai tīrs sacījums, bet iekļauj Fuko izprastā diskursa nozīmi. Tādējādi pastāv tehnoloģijas, kas pieejamas subjektam, lai vadītu savu rīcību noteiktās praksēs. Lai gan Fuko patībai piedēvē brīvību veikt pārvietošanos šajās prasmēs,

⁹⁹ Foucault M. Technologies of the Self // Rabinow P. (Ed.) *Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 1 ETHICS*. New York: New Press, 1997. P. 224.

¹⁰⁰ Foucault M. The Ethics of the Concern for Self as a Practice of Freedom // Rabinow P. (Ed.) *Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 1 ETHICS*. New York: New Press, 1997. P. 298.

¹⁰¹ Greek Word Study Tool // Perseus Digital Library //

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?l=techn&la=greek#lexicon> (Skat. 2015.16.05.)

¹⁰² Foucault M. *The Hermeneutics of the Subject: Lectures at the Collège de France 1981-82*. Transl.: Bruchell G. New York: Palgrave Macmillan, 2005. P. 178.

¹⁰³ Greek Word Study Tool // Perseus Digital Library //

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?l=logos&la=greek#lexicon> (Skat. 2015.16.05.)

pati pašrūpe ir uzskatāma kā šāda zināšanās balstīta prasme. Iespējams, tāpēc Fuko pats ir apgalvojis, ka nenāk kā pravietis, kurš dos noteiktus dzīves noteikumus, bet tikai uzrāda, ka ētikā pašam ir jāveic sevis izvēlēta rīcība, jo rīcība, kas tiktu veikta subjektivācijas procesā, radītu noteiktas varas attiecības. Ja Fuko būtu norādījis konkrētas prakses, ar kurām nonākt līdz savas dzīves kā mākslas veidošanai, tad viņš jau būtu radījis kādu diskursīvu veidojumu, tādējādi radot iespēju, ka kāds viņa iespējamais sekotājs varētu pieņemt šo pozīciju, nepielietojot paša kontrolētu domāšanu, sevis subjektivācijā, bet paverdzinot sevi noteiktajiem Fuko individuālās dzīves mākslas veidojumiem. Tāpēc arī brīžiem tas, ko saprot ar noteiktu tehnoloģiju praktizēšanu, ir neskaidrs. Domājams, ka Fuko tikai norāda, ka ir iespējams atrast pašam savu brīvību sevis paša varas atrašanās, lai kā mērķi veidotu savu patiesību. Kas tad ir šī katra paša patiesība, mēģinot saprast Fuko domāto, šķiet, ir jāmēģina saprast katram pašam.

Patība savu uzvedību tādā veidā vada pati ar sevis veidotām praksēm, kuras saka kā katrā dotajā situācijā vadīt savu rīcību spontāni.¹⁰⁴ Šajā gadījumā viņš šo sengrieķu vārdu *logos* piemin ar piemēru, kurā Plūtarhs saka, ka šie principi sevī ir jāiestrādā tā, lai šis *logos* kā paša izveidots kungs sevī aplūsinātu reizošos suņus – tieksmes, vēlmes, bailes – ar pirmo šāda veida aizrādījumu kā vienīgo un pēdējo.¹⁰⁵ Tādējādi Fuko saka, ka šis *logos* funkcionē reizē ar pašu patību, kurā *logos* ir kļuvis par to un tā ir kļuvusi par *logosu*.¹⁰⁶ Tāpēc šķiet, ka Fuko uzrāda divas pozīcijas, kurās skatīties uz šīm zināšanām un patiesībām, kuras ir pamatā paša subjekta rīcībai. Pirmkārt, ja tās nepamana kā pakļaujošas vienības, tad subjekts šīm ‘‘ārpusē’’ esošajām patiesībām ir pakļāvis sevi. Tādā veidā būtu grūti runāt par to, kā indivīds un patiesība var nonākt stāvoklī, kurā tie ir identiski un iet roku rokā. No jauna parādās jautājums, vai tādā gadījumā indivīds subjektivācijas procesā nav pazaudējis sevi, kļūstot par kādas lielākas sistemātikas sastāvdaļu. Otrkārt, indivīda brīvība parādās tikai tajā punktā, kad tas nodarbojas ar sevis subjektivācijas procesu. Tas tāpēc, jo indivīds ir skatāms brīvības un varas savijumā, kur brīvība nepastāv nekur, kur nenorisinās kāds subjektivācijas process. Līdz ar to vienīgā pozīcija, kurā varētu mēģināt atrast subjekta brīvību ir tās apzināti pieņemts subjektivācijas veids. Taču, kad šie abi aspekti tiek skatīti kopumā, šķiet, ka saite, kas savieno varu un brīvību, ir ārkārtīgi īsa, tādējādi izveidojot nelielu atstatumu starp dominējošo varu, kuras saturs ir zināšanas, un brīvību. Ir grūti nošķirt, kurā brīdī subjekts brīvi formē sevi un kurā brīdī subjekts jau tiek formēts. Tas tāpēc, jo subjekts uzreiz nonāk noteiktā varas attiecību ielokā, kurā viņš ir sabiedrības noteikts, taču ētiskajam indivīdam viņa patība ir jāveido brīvi, paškritiski, apzinoties subjektivācijas procesu. Problēma uzrādās tajā, vai brīdī,

---

¹⁰⁴ **Foucault M.** The Ethics of the Concern for Self as a Practice of Freedom // **Rabinow P.** (Ed.) *Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 1 ETHICS*. New York: New Press, 1997. P. 286.

¹⁰⁵ *Ibid.*

¹⁰⁶ *Ibid.*

kad kāds veic šo paškritisko darbu, tas ir pietiekams un vai tas tomēr nav kāda stāvokļa ietekmēts, kurā viņš jau pats ir subjekts. Normas, kuras viņu padara par subjektu, un ētiskais uzdevums, kas jāveic, nonāk savstarpējā cīņā, kur nav skaidri novelkama līnija, kurā gadījumā ir viens un kurā ir otrs.

Tieši tāpēc Fuko pievēršas galvenokārt transformācijām, kurā morāle pārveidojas caur laikmetiem. Viņš pievēršas tam, kā morāle tika izprasta antīkajā laikmetā, kristietībā un modernajā laikmetā, kur viņš uzsver, ka antīkajā morālē netika pievērsta uzmanība, kā arī netika meklēts subjekts.¹⁰⁷ Šis subjektīvais stāvoklis tika radīts līdz ar kristietību, tāpēc viņš uzskata, ka tas, kā mēs šodien uztveram un kā konstituējam sevi kā subjektu, ir jāskata gan ar kristietībā izveidoto morāli kā kodeksu kopumu, gan caur to, kā ‘‘indivīds vēlas sevi veidot kā pats sevis paša pārvaldītāju.’’¹⁰⁸ Tāpēc mūsdienās uzmanība tiek pievērsta, kā savienot šo morālo kodeksu dominēšanu un sevis paša varas praktizēšanu, kā arī noturēt vienmēr pastāvošo nepieciešamību atcerēties par šo sevis kā indivīda subjektīvos dažādajās tehnoloģijās.

Fuko kā šādas tehnoloģijas, kuras jāapgūst sevi konstituējošam indivīdam, izdala četru tehnoloģiju tipus: ‘‘(1) producēšanas tehnoloģijas, kas ļauj producēt, transformēt lietas un manipulēt ar tām; (2) zīmju sistēmu tehnoloģijas, kas mums ļauj izmantot zīmes, nozīmes, simbolus vai signifikantus; (3) varas tehnoloģijas, kas nosaka indivīdu izturēšanos un pakļauj tos noteiktiem mērķiem vai kundzībai, padarot subjektus par objektiem; (4) patības tehnoloģijas, kas paša spēkiem vai ar citu palīdzību indivīdiem ļauj veikt operācijas ar savu ķermeni vai dvēseli, domāšanu, izturēšanos un eksistences veidu, tādējādi ļaujot tiem transformēt sevi tā, lai sniegtu zināmu laimes, tīrības, gudrības, pilnības vai nemirstības stāvokli.’’¹⁰⁹ Šīs tehnoloģijas ir tās, kuras indivīds izmanto, lai veidotu savas personīgās ētikas izveidē noteiktu subjektīvas veidu. Tas, ka indivīdam potenciāli piemīt prasme pārveidot savu vidi, iegūt, veidot, komunicēt caur nozīmju sistēmām jēgas, kuras ļauj attīstīt dažādās zināšanu dimensijas, veidot noteiktas attiecības, nodrošinot dažādo informācijas apmaiņu, kā arī prasme atklāt savu patību, ko veidot un transformēt, iesaistoties noteiktās patiesības spēlēs. Šķiet, šīs tehnoloģijas būtu interpretējamās kā prasmes, kuras atrodamas kā formas, ar kurām, tās pareizi pielietojot, kāds indivīds spēj iesaistīties noteiktā patiesības

¹⁰⁷ **Foucault M.** The Return of Morality // **Kritzman L.** (Ed.) *Politics, Philosophy, Culture: Interviews and Other Writings 1977-1984*. New York: Routledge, 1990. P. 253-254.

¹⁰⁸ *Ibid.* P. 253.

¹⁰⁹ **Foucault M.** Technologies of the Self // **Rabinow P.** (Ed.) *Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 1 ETHICS*. New York: New Press, 1997. P. 225.

Tulkojums aizgūts no Igora Šuvajeva raksta: **Šuvajevs I.** Nesaitošais nomads // **Fuko M.** *Patiesība. Vara. Patība*. Rīga: Spektrs, 1995. 132. lpp.

spēlē. Tehnoloģijas tādējādi palīdz indivīdam veidot sevi par subjektu un noķert nepieciešamās patiesības, formējot tās kādā konkrētā veidā.

Fuko pašu tuvāk interesēja skatīt varas tehnoloģijas un patības tehnoloģijas, kuru saspēlē veidojas apzināta pārvaldīšana (*governmentality*)¹¹⁰, kas saprotama kā politiskas pārvaldes organizēts prakšu kopums, caur kurām tiek pārvaldīta un virzīta konkrētā subjekta dzīve. Un ētiskā brīvības dimensija ir tā, kurā indivīds vada savu patību tā, ka apzinās savu subjekta stāvokli, līdz ar to pēc iespējas vairāk cenšas arī pretoties stāvoklim, kurā patības tehnoloģijas tiek pakļautas dominējošām varas tehnoloģijām. Pjērs Ado norāda, ka ‘‘Fuko rāda, kā noteiktos kulturālos un sociālos apstākļos indivīds kļūst par objektu pašrupē, kā līdzekli izmantojot strādāšanu pie sevis; patības veidošanu ar tādu tehniku palīdzību, kuras ir spirituāli vingrinājumi, apziņas pārbaudi, atminēšanās mēģinājumiem utt.’’¹¹¹ Tāpēc Fuko izskata vēsturiskas šo dažādo vingrinājumu transformācijas, kurās ierauga saikni ar to, kā mūsdienās indivīds vienlaicīgi ir kļuvis gan par varas subjektu un objektu, gan par sevis paša varas subjektu un objektu. Līdz ar to ir nepieciešams pievērsties indivīdam, kuram jāveic patības prakse, patības ētiskais mērķis strādāt pie sevis, rūpēties par sevi.

Breds Eliots Stouns (Stone) uzsver Fuko teikto, ka mūsdienās šī patības prakses, kuras ideālā Fuko gadījumā spētu līdzsvarot paverdzināšanās problemātiku, kuras tiek pārņemtas no iepriekšējiem laikmetiem, piemēram, joga, svaru vērotāju prakses, vairāk nesatur to tādu pašu nozīmi, kāda bija iepriekš. Pašrūpe kā prakse vairāk neieņem stāvokli, kurā notiktu aktīva visu savu rīcību vērtēšanas darbība, bet gan šīs prakses vairāk saucamas par pašdisciplinārām.¹¹² Stouns raksta, ka ‘‘tādējādi mūsu atgriešanās pie moralitātes varētu būt saistīta ar to, ka mēs topam daudz pašapzinīgāki par to, kā mūsu pašdisciplinārās prakses paziņo mūsu vēlmes teikt patiesību.’’¹¹³ Tādā veidā viņš norāda, kā uz savu ķermeni vērstās prakses būtu jāsaista ar apzinātu rīcību ar noteiktu mērķi paust kādu patiesību. Grūti saprast, ar ko tiek domāts tas, ka prakses atklāj mums mūsu pašu vēlmi izteikt kādu patiesību, taču to var mēģināt saprast ar to, ka indivīds ieņem noteiktu patiesības spēli subjektivācijas stāvoklī, taču šis ieņemtais stāvoklis kā noteiktu zināšanu un varas attiecību pārvaldīts domēns nodrošina mūs ar patiesību. Ar konkrētas prakses izpildīšanu, ar kādu rīcību indivīds tādējādi ir nonācis stāvoklī, kurā pats sev neapzinoties ir mēģinājis vēstīt patiesību. Tā kā subjektivācijas procesā norisinās pakļaušanas process, tad prakses ir tās, kas pauž noteiktu patiesību, kas iemieso to indivīdā. Jautājums, kas, šķiet, šajā gadījumā būtu jāuzdod ir šāds:

¹¹⁰ *Ibid.*

¹¹¹ **Hadot P.** Reflections on the notion of ‘the cultivation of the self’ // **Armstrong T.** *Michel Foucault. Philosopher.* Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf, 1992. P. 232.

¹¹² **Stone B.E.** Subjectivity and truth // **Taylor D.** (Ed.). *Michel Foucault. Key Concepts.* Durham: Acumen Publishing, 2011. P. 155-156.

¹¹³ *Ibid.* P. 156.

kāpēc konkrētais indivīds, kurš nepielieto pats savu prātu, ir nonācis tieši šajā subjektivācijas procesā? Vai tā ir noteikta patiesība, kuru viņš, pats sev neapzinoties, būtu vēlējies paust? Tādā gadījumā, ja viņš izmanto šīs noteiktās prakses, šķiet, ka kaut kur zem subjekta pastāv arī kāda neatkarīga un autonoma vienība, kura ir apspiesta. Un tā ir brīvā patība, kura ir jāapzinās kā tāda, kurai ir jātop savā pašsvārā un kura ir nemitīgi jākultivē, jāuztur kā tāda, proti, brīva. Tas ir saistīts ar otro Fuko minēto subjekta elementu, kas ir noteikta dzīvesveida veidošana, ieņemot noteiktu subjekta stāvokli. Džons Raihmans (Rajchman) to apraksta kā “iespēju veidot brīvību praktiskā un ne tikai vienkārši formālā jautājumā; nedz rīcības brīvība, nedz nolūku vai vēlmju vadīta brīvība, bet brīvība izvēlēties pastāvēšanas veidu.”¹¹⁴ Ar to viņš domā, ka brīvā rīcība ir saistīta ar izvēli, kuras centrā ir indivīda dzīvesveida formēšana un veidošana.

2.3. Kritiskā pašanalīze un atteikšanās, zinātgribas, jaunrades prakses

Kā trešo ētiskā subjekta elementu Fuko ir minējis tā uzdevumu izstrādāt sevi paškritiskā attieksmē. Viņš runā par kritisko attieksmi kā par tikumu vispārīgi.¹¹⁵ Fuko saka, ka pakļautais indivīds savā subjektivācijas procesā ne tikai pakļaujas, pasīvi pieņemot kādas patiesības, piemēram, kodeksus vai doktrīnas, bet arī aktīvi piedalās dažādās praksēs, piemēram, pakļaujoties vispārīgu notikumu izpildei, noteiktām zināšanām, pārbaudes metodēm, atzīšanās praksēm, lai tādā veidā atklātu patiesību pats par sevi.¹¹⁶ Līdz ar to, tā kā Fuko uzsver, ka ētikai nepieciešami arī ir jābūt praktiskai, aktīvai darbībai, kura jāpiekopj ar nepārtrauktu pārdomu līdzdalību. Tas tiek veikts ar nepieciešamību, lai subjekts, kurš ir ieguvis noteiktu pakļāvības formu, spētu atskārst savu pakļautību un veidot savu brīvo pastāvēšanu, kas ļautu viņam ieņemt to stāvokli, ko viņš vēlas. Šī paškritiskā attiecība tādā veidā nav tikai attiecināta uz sevi, bet arī uz ārēji pastāvošajām vienībām, kurās indivīds, lai pasludinātu savu eksistenci, iemiesojas. Fuko doma ir veidot pašam tīkamu, skaistu dzīvi, līdz ar to pārdomāta rīcība ir nepieciešama.

Tā kā kritiskā darbība ir saistīta ar noteiktu domāšanas stāvokli un šī stāvokļa nemitīgu uzturēšanu, Fuko, runājot par kritikas praktizēšanu, min, ka “doma eksistē neatkarīgi no sistēmām un diskursa struktūrām. Tā ir kaut kas, kas bieži ir slēpta, bet kas vienmēr atdzīvina

¹¹⁴ **Rajchman J.** Foucault: the ethic and the work // **Armstrong T.** *Michel Foucault. Philosopher.* Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf, 1992. P. 219.

¹¹⁵ **Foucault M.** What is Critique? **Lotringer S.** (Ed.) *The Polithics of Truth.* Los Angeles: Semiotext(e), 2007. P. 43.

¹¹⁶ *Ibid.*

ikdienas uzvedību.”¹¹⁷ Viņš to paskaidro, pieminot, ka pat visstulbākajās situācijās ir doma un ka visnoklusētākajos ieradumos arī ir doma.¹¹⁸ No tā varētu spriest, ka, ja mēs meklējam kādu noteiktu vienību, kas sevi subjektivizē, tad varētu saskatīt, ka tai piemīt īpašība spēt domāt. Būtībā domāšana tādā veidā ir saprotama kā subjektivācijas procesam nepieciešams priekšnosacījums. Un, tā kā subjektivācija ir saistīta noteiktām varas attiecībām, kas ir neatvienojamas no brīvības, tad domai vajadzētu būt vismaz kaut kādā ziņā brīvai.

Tāpēc tad, kad Fuko piemin to, ka “dziļas transformācijas darbs var tikt veikts tikai brīvā atmosfērā”¹¹⁹, kurā kāds nepārtraukti nodarbojas ar kritiku, viņš domā to, ka vide, kādā kritiskā darbība tiek veikta, ir nenoliedzami brīva. Līdz ar to viņš var izmantot domāšanu kā nepieciešamu sastāvdaļu ētiskā subjekta konstituēšanās procesā, kurā indivīds subjektivācijā iegūst noteiktu stāvokli sabiedrībā, kurā viņš attiecīgi veicina vai varbūt arī neveicina dažādo savstarpējo varas attiecību veidošanos. Tas viss ir iekļauts pašpārveides darbā, kas subjektam ar kritisku darbību ir nemitīgi jāveicina. Tas varētu likt spriest, ka paškritiskais subjekts nekad nebūs atrodams varas attiecību pakļautībā un ka tas vienmēr būs kustībā, kuru nodrošinās nemitīgais darbs pie sevis, savas varas praktizēšana brīvā rīcībā.

Fuko, šoreiz runājot par kritiskās attieksmes veidošanu, kārtējo reizi norāda uz varas, patiesības un subjekta savstarpējo attiecību tīklojumu.¹²⁰ Ar to būtu jāsaprot, ka kritikā veiktā darba priekšmets ir nodarboties gan ar to, kādas ir attiecības ar sabiedrību, citiem un sevi; gan to, kādas zināšanas ir subjektam pašam par sevi, kā arī, kā subjekts spēj saprast sevi kā zināšanu objektu, kuras iekļauj noteiktu patiesību; gan arī to, kas viņš ir kā subjekts un kurā brīdī viņš ir izvēlējis tāds būt un kurā viņš ir tapis par objektivizētu subjektu. Saistībā ar to, ka subjekta un zināšanu mijiedarbe nebūtu iespējama bez varas dimensijas, Fuko runā par noteiktu organizētu pārvaldes radītu noteikumu kopumu iestrādāšanu subjektā (*governmentalization*) kā par kustības nodrošināšanu.¹²¹ Šī kustība balstās noteiktās patiesībās, kas ir pieejamas katrā atsevišķajā subjektivācijas veidā līdz ar zināšanu ieviešanu, jo zināšanas ir tās, kuras mēs iegūstam un caur kurām mēs veidojam un sakārtojam savu pasauli. Tā kā Fuko uzskata, ka vara ir balstīta šajās daudzajās patiesībās, tad viņš saka, ka “kritika ir kustība, ar kuru subjekts dod sev tiesības izjautāt patiesību par tās efektiem uz varu un izjautāt varu par tās patiesības diskursiem.”¹²² Šādā veidā viņš nostāda subjektu kā brīvas kritiskas darbības veicēju starp patiesību un varu, jo subjekts ir tas, uz kuru centrējas gan

¹¹⁷ Foucault M. Practicing Criticism // Kritzman L. (Ed.) *Politics, Philosophy, Culture: Interviews and Other Writings 1977-1984*. New York: Routledge, 1990. P. 156.

¹¹⁸ *Ibid.*. P. 155.

¹¹⁹ *Ibid.*

¹²⁰ Foucault M. What is Critique? Lotringer S. (Ed.) *The Polithics of Truth*. Los Angeles: Semiotext(e), 2007. P. 47.

¹²¹ *Ibid.*

¹²² *Ibid.*

dažādās patiesības, gan varā iespējamās attiecības. Tāpēc viņš kritikas jautājumu sasaista cieši ar pašvaras praktizēšanu, kurā brīvā rīcība galu galā, aizsākoties ar brīvu, kritisku pārdomu veikšanu, nonāk pie brīvas varas un pie brīvas patiesības, kas jāsaprot ar pašas patības varu un pašas patības patiesību. Individīdam, kurš tiecas uz ētisku dzīvesveidu, ir jāspēj praktizēt brīvība ikvienā no šiem trim aspektiem.

Fuko secina, ka kritika ir ‘‘brīvprātīgas nepakļāvības māksla, pārdomāta nepakļāvība.’’¹²³ Līdz ar to tiek radīta ievirze tam, lai tiktu veikta ētiska rīcība, kurā nepakļāvība nav jau ietverta un iekodēta subjektivizētajā stāvoklī. Piemēram, ja students, kas ir konkrēts subjektivācijas veids, kurš iekļauj sevī noteiktu patiesības dimensiju, neizpildītu vai pretotos izpildīt kādu darbību, kas viņam kā studentam būtu jādara, tā būtu nevis paša subjektivācijas stāvokļa pārdomāšana, bet gan tikai to patiesības aspektu centieni noliegt, turpinot palikt subjektivizētā studenta stāvoklī. Pārdomāta nepakļāvība šajā gadījumā priekšnosaka to, ka studentam kā noteiktā patiesības spēlē iekļautam ir nepieciešams apzināties un kritiski izvērtēt visas šajā diskursā ieturētās patiesības un to attiecības pret pašu subjektu. Tikai šāda galēja izziņa par savu subjektīvo stāvokli var rezultēties tajā, ka kāds atsakās būt pakļauts un ka kāds it kā redz sevis subjektivizēšanu no malas, līdz ar to valdot pār savu subjektivizēto stāvokli, nevis mēģinot valdīt par noteiktām patiesībām un attiecībām, kuras ir iekļautas šajā stāvoklī.

Diāna Teilore (Dianna Taylor) par Fuko aprakstīto kritiku izsakās, ka tā ir prakse, kura sevī ietver to, kā mēs domājam, kā runājam, kā rīkojamies. Viņa interpretē šo kritiku kā tādu, kas rada veidu, kā attiekties pret sevi un citiem kādos noteiktos, tagad pastāvošos apstākļos. Tāpēc arī Fuko mums nesaka, kāda šī kritiskā attieksme izskatās, kas tikai liktu zust mūsu katra individuālās brīvības atrašanai.¹²⁴ Ar to skaidrojams tas, ka Fuko vienmēr ir izvairījies no tā, lai norādītu, kādas ikdienas prakses katram pašam viņa individualitātē ir jāveic. Taču Fuko uzsver, ka subjektam ir jāpievēršas un jāveido brīvā izvēle tādā plānā, kas jau ir nekustīgs un balstīts uz izveidotām, dažādām stratēģijām. Un tieši indivīda radošā darbība rada pārmaiņu iespējamību.

Viņš min trīs elementus, pēc kuriem morālē būtu jāvadās: atteikšanos (*renunciation*), zinātgribu (*curiosity*) un jaunradi (*innovation*).¹²⁵ Šīs trīs ir darbības, kas jāveic ar prātu. Pirmais no tiem – atteikšanās – paredz to, ka katram ētiski vadītam subjektam ir jāveic visu to lietu un parādību pārdomāšana, kuras ikdienā parādās kā pašas par sevi saprotamas,

---

¹²³ *Ibid.*

¹²⁴ **Taylor D.** Practices of the self // **Taylor D.** (Ed.). *Michel Foucault. Key Concepts*. Durham: Acumen Publishing, 2011. P. 181.

¹²⁵ **Foucault M.** Power, Moral Values and the Intellectual // <https://my.vanderbilt.edu/michaelbess/foucault-interview/> (Skat. 2015.17.05.)

acīmredzamas.¹²⁶ Sakarā ar to, pirmkārt, ir jāatšķir atteikšanās, kuras rezultātā tiek upurēta sava brīvība. Viņš uzsver nepieciešamību pretoties pašam sevis upurēšanai. Tāpēc Fuko izvirza divas prakses, kas ir nozīmīgas procesā, ko viņš attiecina uz atteikšanās un upurēšanās salīdzinājumu. Viena no tām ir atzišanās (*confession*), otra – pašpārbaude (*self-examination*). Diāna Teilore par šo Fuko domu raksta, ka, ‘‘ lai atzišanās būtu autentiska, atklātu un tādējādi nodrošinātu pieeju patiesībai, atzišanās ir jāizsaka citam. Caur atzišanos, domas un dvēseles stāvoklis tiek izteikts citai personai, kurai ir autoritāte,’’¹²⁷ lai tā kā autoritāte palīdzētu veikt pašpārbaudi. Tas, kā šajā gadījumā varētu interpretēt atzišanos, saistāms ar to, ka atzišanās kā process pats par sevi iekļauj atzišanos kaut kam, tā ir noteiktas patiesības izpaušana. Šī procesa rezultātā indivīds neatzīstas tikai kādam citam, bet sākotnēji šī atzišanās ir vērsta uz sevi pašu. Sakarā ar šo atkal jāpiemin noteiktu varas attiecību funkcionēšana, kurā ir jāspēj nevis pakļauties tam, kuram kāds atzīstās, bet ar kritisku darbību radīt stāvokli, kurā indivīds valda pār varu un paplašina savu brīvību. Tādējādi jāizvairās no sevis galējas subjektivācijas atzišanās procesā. Subjektam ir jāspēj domāt līdz tam procesam, kurā viņš caur atteikšanos iegūst zināšanas par savu pastāvēšanu.

Tāpēc, otrkārt, atteikšanās ir skatāma kā sarunā iegūta pašatklāšanās, kurā visas zināšanu, patiesības, diskursu, varas vienības tiek izklātas to mijiedarbību tīklojumā. Šī atteikšanās ir priekšnosacījums tam, lai saprastu savu varu veikt kritisku līdzdalību sevis pašā veidošanā. Izsakot sarunā kaut vai tikai vissīkākās detaļas, kuras attiecas uz sevi pašu, tās nonāk stāvoklī, kurā mēs tās ieraugam kā objektus mūsu skatienam. Līdz ar to mēs atklājam dažādās patiesības spēles, kurās konstituējas mūsu patiesība, un, pievēršot domu visām šīm patiesībām, kuras tad esam izteikuši, mums vajadzētu sadalīt sevi patiesības elementos. Šāda sadalīšana atklātu kaut kādā veidā indivīda nepastāvēšanu, tukšumu, kur savu saturu viņš iegūst noteiktā subjektivācijā.

Fuko par to, ka mums kā domājošiem piemīt paškritisks pastāvēšanas veids, kurš ‘‘ nav jāuzskata par teoriju, doktrīnu, pat ne par nemitīgi zināšanas akumulējošu struktūru; tā jāuztver kā attieksme, kā ētoss, kā filosofiska dzīve, kurā mēs, - kritizēdami sevi, kā tos, kas esam, tā, kā esam, - izanalizējam sev uzliktās robežas un eksperimentējam ar iespējām tikt tām pāri.’’¹²⁸ Līdz ar to, kad mēs esam pilnībā atteikušies no sevis, parādās iespēja ētiski pielietot zinātkāri, kurā tiek praktizēta tīra domāšanas darbība, kurā tiek jautāts, analizēts,

---

¹²⁶ *Ibid.*

¹²⁷ **Taylor D.** Practices of the self // **Taylor D.** (Ed.). *Michel Foucault. Key Concepts*. Durham: Acumen Publishing, 2011. P. 175.

¹²⁸ **Fuko, M.** Kas ir apgaismība? // Grām.: Zunde, A. (red.). *Tagadnes izaicinājums : Karla Gustava Junga 120. dzimšanas dienai veltīts rakstu krājums*. Rīga: Intelekts, 1996. 176. lpp.

pārdomāts, lai kaut ko censtos saprast.¹²⁹ Atteikšanās pieņemt pastāvošās patiesības, ļauj nonākt līdz stāvoklim, izvirzās zinātgriba, zinātkāre uzzināt kaut ko par šo stāvokli, kurā subjekts ir veidojies. Tādā veidā uzmanību var tikt pievērsa patībai, kura ir subjektivācijas procesā konstituēta ar noteiktu attieksmi, kas iekļauj noteiktu patiesību. Diāna Teilore min piemēru par veselības aprūpi, kurā mēs sākotnēji atzīstamies kādam ārstam par kādām mūsu veselības problēmām, tad mēs atsakāmies no tām stratēģijām, kuras izmanto ārstu prakse kā noteikts diskurss. Tādējādi mēs iegūstam noteiktu ‘skatu no malas’, kurā mēs ievērojam, ka pastāv noteiktas patiesību un varas attiecības. Sekojot tam, mēs sākam izjautāt veselības aprūpes sistēmu, kurā paši sevi atpazīstam kā pakļāvušos subjektus. Līdz ar to viņa arī iesaista jauninājumu radīšanas elementu, jaunradi, ar kuras palīdzību veselība aprūpē, pielietojot kritiku, kāds var izlemt par noteiktu praksi, kas iepriekš tika pieņemtas kā pašsaprotamas, noliegšanu vai varbūt pārdomāt un pieņemt tās sev kā patiesību, kas patībai ir atbilstīga.¹³⁰ Trešais elements – jauninājumu ieviešana, ar ko Fuko domā kritisku darbību, kurā tiek veikti meklējumi pēc jaunām lietām, meklēt to, ko pats pirms tam nav domājis¹³¹ - ir skatāms kā patības kritiskuma mērķis, lai papildītu savu brīvību, lai praktizētu savu brīvību noteiktās varas attiecībās.

Džons Raihmans šos Fuko uzskatus skaidro ar to, ka subjekta pārveidošanās nosacījumi ietver sevī noteiktu kritiskas analīzes veikšanu kā rezultātā tās formas, kuras indivīds spēj ieņemt, sevi subjektivizējot, kļūst par pārveidojamām vienībām. Tāpēc viņš uzsver, ka ir jāpievēršas tam, lai saprastu, pret ko mums ir jācīnās, lai paši sevi atbrīvotu no sevis.¹³² Un tieši tas, lai mēs saprastu savas cīņas objektu ir vissarežģītākais, jo tā robežas ir būtībā netveramas.

Pēc tā, kā Fuko runā par šiem elementiem, kurus viņš pats sauc par *morāles* elementiem, jāspriež, ka tās ir gan vērtības, gan principi, gan tehnikas, gan prakses. Saprotams, ka Fuko ir izvairījies sniegt jebkādus principus katra paša rīcībai, lai nodrošinātu brīvu patības pašrūpē veidotu sevis konstituēšanos. Taču mulsina tas, kā Fuko šeit izmanto *morāles* jēdzienu. Viņš it kā dod pietiekami abstraktus principus, kuri ir jāprot pielietot katram indivīdam pašam, taču, ja tie tomēr tiek kaut kādā ziņā saukti par principiem, tad jājautā, cik šāda kritiskā darbība patiesi ir brīva no paša Fuko aprakstītajām varas stratēģijām, dominācijas stāvokļiem un pārvaldīšanas tehnikām. Tas aizvien vairāk sāk kļūt kā kaut kas

¹²⁹ **Foucault M.** Power, Moral Values and the Intellectual // <https://my.vanderbilt.edu/michaelbess/foucault-interview/> (Skat. 2015.17.05.)

¹³⁰ **Taylor D.** Practices of the self // **Taylor D.** (Ed.). *Michel Foucault. Key Concepts.* Durham: Acumen Publishing, 2011. P. 183.

¹³¹ **Foucault M.** Power, Moral Values and the Intellectual // <https://my.vanderbilt.edu/michaelbess/foucault-interview/> (Skat. 2015.17.05.)

¹³² **Rajchman J.** Foucault: the ethic and the work // **Armstrong T.** *Michel Foucault. Philosopher.* Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf, 1992. P. 220.

netveramāks varas un brīvības sasaistē, kur tie viens bez otra nespēj pastāvēt. Vai tiešām mums ir jāiet tik tālu, ka brīvību saskatām it visur, ka pat vara pārvēršas par tīras brīvības izpausmi? Fuko, iespējams, uz šo jautājumu atbildētu šādi: ‘‘Cīņa, kas jāiznīcina, uzvara, kas jāiegūst, sakāve, ko riskē piedzīvot, - tie ir procesi un notikumi, kas notiek starp sevi un sevi.’’ Pretinieki ‘‘ir daļa no viņa paša.’’¹³³ Taču, lai veiktu sekmīgu cīņu, nedrīkst aizmirst, ka pašrūpē jāveic pamatīgs pašizziņas darbs, kurā nekad nevar būt pārliecināts par to, vai zināšanas ir pilnīgas, jo vienmēr pastāv iespēja, ka kaut kas nav zināms.

2.4. *Parrhēsiā*. Ētiskais mērķis patiesības teikšanā.

Tā kā Fuko savā beidzamajā darbībā sāka pievērst lielāku uzmanību patībai kā praksei, viņš lielu uzmanību pievērta tam, ko un kā cilvēks saka. Tāpēc viņa uzmanības centrā nonāca patiesības teikšana. Vārds *parrhēsiā* [παρρησία] sengrieķu valodā radies no vārdiem *pān* [πᾶν], kas nozīmē ‘‘viss’’, un *rhēma* [ῥήμα], kas nozīmē ‘‘runa’’ vai ‘‘teiktais’’.¹³⁴ Cilvēks, kurš lieto parrēsiju ir parrēsists, kuram nesagādā problēmas izteikt savu viedokli, viņš zina, apzinās, ko saka, kā arī nemitīgi reflektē par to, ko saka, kā arī par to, kas ir jāsaka un kas nav jāsaka. Šajā aspektā parādās ētiskai rīcībai nepieciešamā kritiskā puse, kurā subjekts kontrolē savas domas, līdz ar to pretendējot uz domu praktisku izteikšanu runas aktā. Tas iezīmē to, ka parrēsija nav savienojama ar plāpīgu cilvēku izteikšanos, kuri nepārdomā to, ko saka, nezinošu cilvēku izteikšanos, kā arī parrēsija netiek lietota retoriskā sarunā, kurā būtiskākais nav tieši, atklāti izteikt kādu viedokli. Retorikas centieni ir vērsti uz citu mērķi – iegūt labvēlību no auditorijas ar nereti negodīgu līdzekļu palīdzību, kas var nesaskanēt ar teicēja paša domām. Tādā veidā šāda runa nav ētiska, subjekts nav veicis pašrūpes praktizēšanu attiecībā uz savu patību.

Mišels Fuko šim jēdzienam un tā problemātikai vairāk pievērsās tieši pēdējos savas darbības gados pirms nāves, pētot jēdziena nozīmes un funkcijas pārveidi. Viņš arī lasīja lekcijas par šo tēmu no 1983. līdz 1984. gadam Francijā. Parrēsija kā tiešas, atklātas, patiesas runas teikšana viņa filozofijā saistās ar problematizāciju kā procesu, kad tiek noteikts, kā un kāpēc noteiktas lietas, kas būtu uzvedība, fenomenī, procesi, kļūst par problēmu.¹³⁵ Tas saprotams ar to, ka dažādās patiesības tiek aktualizētas, nostādītas pieredzes priekšā. Brīdī, kad tiek praktizēta parrēsija, kas paredz visus iepriekš pieminētās ētiskas rīcības iezīmes, šāds runātājs pilnībā apzinās to, ko viņš saka, viņš apzinās, kādās patiesības spēlēs viņš kā subjekts

¹³³ Fuko M. *Seksualitātes vēsture II: Baudu lietojums*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2002. 52. lpp.

¹³⁴ Foucault M. *Fearless Speech*. Ed.: Pearson J. Los Angeles: Semiotext(e), 2001. P. 7.

¹³⁵ Foucault M. *Fearless Speech*. Ed.: Pearson J. Los Angeles: Semiotext(e), 2001. P. 172.

ir iekļāvies. Un viņa izvēlē paliek tas, vai viņš izvēlās kaut ko teikt vai izvēlās kaut ko noklusēt, jo parrēsijas praktizēšana nenozīmē tīru pļāpīgumu. Līdz ar to, ja parrēsiju skata kā zināšanu, varas un indivīda (kurš sevi apzināti subjektivizē) attiecību krustpunktu, tad tas, ko Fuko uzsver, ir tas, ka parrēsija ir tāda filozofiska aktivitāte, kurā brīdī, kad subjekts veic kritisku procesu, pētniecības process netiek veikts no viena skatupunkta, bet tas ir holistisks process. Problēma vienlaicīgi tiek skatīta no visām šīm trim dimensijām.¹³⁶ Filozofiskas aktivitātes procesā savstarpēji nereducējamās zināšanu, varas, indivīda tēmas cita citu papildina, paplašina, atbalsta, pamato. Tas ir tīklojums, par kuru indivīdam ir jācenšas izzināt pēc iespējas vairāk.

Tā kā jēdziens *parrēsija* ir grieķu izcelsmes, tad sākotnēji tiek problematizēta sabiedrības izveidoto konvenciju, pieņēmumu un valdošo diskursu politiska un filozofiska valoda. Tas, ka parrēsija sākotnēji bija kā sabiedrībā iekļauta prakse, kur kāds uzdrīkstējās runāt pretim autoritātei, tad mūsdienās autoritāte, pret kuru kāds vērsas ar parrēsiju ir dažādie diskursi, jo parrēsija atceļ paverdzināto stāvokli. Vergi un tie, kuri tika sūtīti trimdā bija bez šādas runas tiesībām, jo vergi ir pilnībā pakļauti, tie netiek uzskatīti par tiesīgiem izteikt savas domas.¹³⁷ Mūsdienās autoritāte, kurai ir jātiek pāri, ir savas subjektivācijas pārraušana, pakļaujot savam skatienam dažādos diskursus, zināšanas, patiesības un varas attiecības.

Vēlāk drosme izpaust patiesību neatklājas tikai politiskā spēlē, bet gan pievēršas tādos vingrinājumos, kuros parrēsijas vieta attieksies uz dvēseles pārbaudi. Šāda parrēsija pārtop no politiskās parrēsijas uz ētisko parrēsiju.¹³⁸ Tas iezīmē ētisko uzdevumu kā noteikta dzīvesveida piekropšanu, lai veidotu un konstituētu savu dzīvi noteiktai patiesībai, kuru brīvā patība ir izvēlējusies. Piemēram, kiniķu galēji ekstrēmajā konvenciju nojaukšanā arī parādās noteikta dzīvesveida praktizēšana attiecīgi savu uzskatu paušanai. Viņš piebilst, ka tā ir "tikai ekstrēmi radikāla versija tai pašai grieķu koncepcijai par attiecībām starp kāda paša dzīvi un zināšanām par patiesību."¹³⁹ Tas norāda uz ikviena indivīda spēju saskarsmē ar šādiem aktiem uzsākt reflektēt par savu dzīvi, saviem uzskatiem, par to, kā tie sasaucas ar patiesību. Patiesības teikšanas attiecība ar to dzīvi, kādu dzīvo kiniķis ir sasaistīta ar "patiesas dzīves" konceptu, un viņi, atmetot jebkādu kauna izjūtu, praktizēja savu dzīvi tajā patiesībā, kādu uzskatīja par savu patiesību.

---

¹³⁶ **Flynn T. R.** Foucault as Parrhesiast: His Last Course at the Collège de France (An Object Lesson in Acial History) // *Sartre, Foucault, and Historical Reason: Volume Two: A Poststructuralist Mapping of History*. Chicago: The University of Chicago, 2005. P. 263.

¹³⁷ **Foucault M.** *Fearless Speech*. Ed.: **Pearson J.** Los Angeles: Semiotext(e), 2001. P. 28-29.

¹³⁸ **Foucault M.** *The Courage of Truth: Lectures at the Collège de France 1983-1984*. Transl.: **Burchell, G.** New York: Palgrave MacMillan, 2011. P. 29.

¹³⁹ *Ibid.*

Fuko saka, ka ‘pašrūpe par sevi sastāv pirmkārt un vispirms zināšanā, vai pats indivīds zina vai nezina, ko viņš zina. Filosofiskā *parrēsija*, kas nav identificēta tikai ar tehnikas vai taisnīguma veidu, bet ar dzīvi pašu, tā sastāv no filozofijas praktizēšanas, pašrūpes, citu pārliecināšanas, lai tie veic pašrūpi, un darot šo ar pārbaudi, analīzi, liekot tās centrā to, ko zina un nezina.’¹⁴⁰ Tādā veida indivīda dzīvesveids ir saistīts ārkārtīgi daudzveidīgās dimensijās, kurā attiecības caurvij subjektus, zināšanas caurvij varas attiecības. Visa tā centrā ir indivīds, kura pienākums pret sevi ir nonākt līdz jaunrades stāvoklim, kura priekšnoteikums ir rīkoties brīvi un, izsakoties ar Fuko vārdiem, veikt darbu, kur strādāt nozīmē ‘mēģināt domāt kaut ko citu nekā, ko domājis iepriekš.’¹⁴¹

Fuko saka, ka *parrēsija* kā ‘termins attiecas no vienas puses uz ‘visa teikšanu’ (*saying everything*), no otras puses uz ‘patiesības sacīšanu’ (*telling the truth*), no trešās puses uz ‘brīvu runāšanu’ (*free-spokenness*)’¹⁴², kas nozīmē, ka subjekts, kurš izmanto *parrēsiju*, tādā veidā apvienojot domu un rīcību, saka visu – gan to, ko vajag, gan arī gadījumos, kad kāds varētu uzskatīt, ka to varbūt nevajadzēja teikt. *Parrēsija* kā šāda visa teikšana uzrāda indivīda spēju brīvi un kritiski rīkoties ar tām patiesībām un zināšanām, kas viņam ir pieejamas. Līdz ar to, ja priekšnosacījums ir patiesības teikšana, tad paša indivīda izvēlei, kādās patiesības spēlēs viņš izvēlēties iesaistīties, ir jābūt atbilstošai viņa brīvā izvēlē veiktai rīcībai. Tādēļ arī *parrēsijai* ir brīvas runas aspekts, kur runātājam nav bail, viņš ir drošs par to, ko saka un kāpēc to saka. *Parrēsists* ir ētiska dzīvesveida, kurā subjekts ir veicis visus jau iepriekš minētos priekšnoteikumus, galējais mērķis, jo indivīds, kurš pielieto *parrēsiju*, dzīvo patiesu dzīvi atbilstīgi pats sev. *Parrēsists* izsaka patiesā diskursa veidu, kurā atklājas viņa paša ētoss (*ethos*).¹⁴³ Tā tiek pievērsta uzmanība morālai, tikumiskai darbībai, kas iezīmē spēju veikt patiesus spriedumus attiecībā pret savu pastāvēšanas veidu, kurā indivīds, sevi subjektīvizējot, cenšas to darīt ar pēc iespējas lielāku jauninājumu ieviešanu, kuri salauž iepriekšējā stāvokļa pastāvēšanu, kurā subjekts bija pakļauts.

Tas, ko Fuko saskatīja kinīķu dzīvē bija filozofijas vēsturē ieņemtā loma, kurā viņi savienoja patieso dzīvi ar *parrēsiju*, *parrēsiju* padarot par noteiktā veidā piekoptu un pašizstrādātu dzīvesveidu.¹⁴⁴ Tā tika nodrošināta arī pašrūpe, kuru sasaistīja ar sabiedrības izveidotajām institūcijām, kuras ir kļūdainas vien tāpēc, ka kārtības nodrošināšanas vietā

---

¹⁴⁰ Foucault M. *The Government of Self and Others: Lectures at the Collège de France 1982-1983*. Transl.: Burchell G. New York: Palgrave MacMillan, 2010. P. 326.

¹⁴¹ Foucault M. The Concern for Truth // Kritzman L. (Ed.) *Politics, Philosophy, Culture: Interviews and Other Writings 1977-1984*. New York: Routledge, 1990. P.256.

¹⁴² Foucault M. *The Government of Self and Others: Lectures at the Collège de France 1982-1983*. Transl.: Burchell, G. New York: Palgrave MacMillan, 2010. P. 75.

¹⁴³ *Ibid.* P. 25.

¹⁴⁴ *Ibid.* P. 272.

nereti mēdz radīt lielākas nekārtības, nemaz nerunājot par to, ka vēlāk institūcijas sāk pakļaut pašus indivīdus. Šī pašrūpe tapa kā pārbaude, kā izaicinājuma pieteikšana institūcijām, uzskatiem un praksēm, kas sabiedrībā tika izmantotas lielākajā daļā gadījumu. Tā ir pašrūpe, kas nodrošina zināšanu, varas un ētikas savienošanos kādā subjektā. Šādi skatoties uz šo problemātiku, var secināt, ka parrēsistam būtu jāķļūst par savas paša pasaules veidotāju. Parrēsists domā, rīkojas un dzīvo kā brīvs, sevi pārvaldošs, pašvarīgs subjekts, kurš ir atradis veidu, kādā veidot savu pastāvēšanu.

NOSLĒGUMS

Mišela Fuko ētikas problemātikas centrā ir izvirzīta patība, kuru viņš apskata zināšanu, varas, diskursu un patiesības saistījumā. Indivīdam, kurš ir veidojies un neizbēgami iekļāvies visos šajos aspektos, ir nepieciešams mainīt savu skatījumu pašam uz sevi, lai izvairītos no pašpaverdzinātas subjektivēšanās daudzējādajām varas attiecību un zināšanu veidoto patiesību sasaistē. Ētiskajam indivīdam ir jāaktualizē sava prasme subjektivizācijas procesu padarīt brīvu, apvēršot to, ka viņš tiek padarīts par objektu un līdzekli, tajā, ka viņš, apzinājies savu pakļautību, subjektivizēs savam skatienam to, kas pirms tam viņu pakļāva. Tādā veidā indivīdam, kurš ir attiecinājis savas pārdomas uz sevi un savu pastāvēšanu kritiski, nākas atskārst sevi kā subjektu. Šis subjekts skatāms kā forma, kurš ir veidojas līdz ar pastāvēšanu sabiedrībā, kura gan ir izveidota, gan tiek veidota ar dažādām patiesībām. Līdz ar to subjektam piemīt potenciāls pastāvēt dažādās pozīcijās sabiedrībā, ieņemt dažādus stāvokļus.

Ētiskais uzdevums ir rūpēties par sevi tā, lai ar sevis izzināšanu patība būtu spējīga veikt jaunradi. Šī jaunrade ir nepieciešama, lai apliecinātu sev savu brīvību domās un rīcībās. Taču jaunrades priekšnoteikums ir nepieciešamība atteikties no sevis paša, līdz ar to Fuko uzrāda, ka jāveic sevis paša konstruktīvs vērtējums, kas savā ziņā būtu saistāms ar savas uzbūves elementu apzināšanos. Ar šiem elementiem būtu jāsaprot tie, kas piepilda subjekta formu. Un subjekts būtu jāsaprot kā šo elementu izpildītājs, kurā elementi iegūst savu pastāvēšanas veidu, bet subjekts, aizpildot savu formu, iegūst noteiktu jēgas kopumu, kas veido kādu patiesību, kuru varētu piedēvēt šim subjektam. Jāuzsver, ka patiesība, kā Fuko to skata, nav viena, visur un visos laikos pastāvoša universāla vienība, bet konkrētās attiecībās veidojusies. Līdz ar to, kad subjekts sabiedrībā pastāv varas attiecībās, tās ir tās, kuras nodrošina subjektu ar noteiktām zināšanām, praksēm un patiesībām.

Mišels Fuko ētikā brīvība un vara ir viena otras priekšnosacījums. Tā kā brīvība pastāv tikai tāpēc, jo ir iespējamās varas attiecības, viņš izvirza brīvību kā pamatu tam, ka subjekts spēj apzināties savu stāvokli subjektivācijā, līdz ar to spējot veikt izvēli kaut ko savā dzīvesveidā mainīt. Taču šķiet, ka Fuko šīs brīvības un varas attiecības novieto vienlaikus ļoti tuvu, kā arī vienlaikus ļoti attāli. Pat tad, ja kāds, kurš censtos ar šīs brīvības pastarpinājumu iegūt pašvaru, it kā pakļaujot varu sev, nav līdz galam skaidrs, kurā brīdī indivīds top pašvarīgs un spēj apzināties ikkatru sevi subjektivizējošo vienību, lai spētu paškontrolēti pārveidot savu pastāvēšanas veidu, dzīvesveidu attiecīgi savām vēlmēm.

Kā arī, ja Fuko patībai uzdod mērķi pašatklāties, pašatjaunoties, nav skaidrs, kāds būtu sasniedzamais rezultāts, kādai jābūt ētiskai dzīvei, kura indivīdam būtu jāveido pašam. Problēma ir tajā, ka varētu apšaubīt indivīda spēju nepārtraukti pielietot paškontroli un

pašvaru. Pat ja mēs pieņemtu, ka mēs esam savas patiesības veidotāji, ja mēs tajā atrastu brīvību, mēs esam subjektīvizējušies konkrētā vietā, laikā, telpā, kaut kādu mērķu vadīti. Drosme un pašapzināšanās, kas nepieciešama, lai sasniegtu tādu dzīvi, kurā patība dzīvo sevis konstruētā realitātē, ir sarežģīta parādība, varētu pat teikt – reti sastopama parādība. Un tas ir vēl jo vairāk tāpēc, ka mērķi, kas saistīti ar savas patiesības veidošanu, reti kad kādam indivīdam ir skaidri zināmi vai uzstādīti. Kā arī, ja, lai sasniegtu jaunas domas radīšanu, ir nepieciešams no sevis atteikties, nav skaidrs, kas ir indivīds, kurš nav subjektīvēts. Šķiet, ka indivīds pastāv subjektīvizētā stāvoklī ik brīdī.

Šķiet, ka tāpēc jāuzsver tas, ka Fuko uzsver mēģinājumu, mēģināšanu domāt un darīt kaut ko citu. Ja par pirmo posmu varētu uzskatīt mēģinājumu saprast, ka katrs indivīds konstruē savu realitāti noteiktā veidā, tad otrs mēģinājums varētu būt saprast, vai tas, ka pamānām savas brīvības iesaistīšanu skatienā, patiešām ir šāds brīvs skatiens. Trešais patības mēģinājums varētu būt saprast, vai mērķis, uz kuru kāds virzīsies ir atbilstošs patībai un pareizi uzstādīts. Tā kā Fuko runā caur dažādiem vēsturiskiem piemēriem un to transformācijām, uzrādot problematizācijas, mēs tiekam informēti par dažādu veidu ētikām, bet patības ētika – tas ir uzdevums katram pašam, uz ko Fuko atbildes nesniedz, bet tikai uzsver, ka katram pašam jādomā, jāmeģina, jācenšas un jācīnās veidot savu dzīvi. Tas uzrādās arī tajā, ka Fuko nesniedz tiešu ētikas izklāstu, bet tikai uzstāda varas, patiesības un indivīda ētisko saistījumu.

Darba problēmu noskaidrot subjekta pastāvēšanas konstituēšanos varas, patiesības un patības praksēs uzskatu par veiktu, jo centos notvert Mišela Fuko domu par subjekta pastāvēšanu vienotā skatījumā. Kā arī darba mērķi risināt jautājumu par indivīda iekļaušanos sabiedrībā ar sevis apzināto brīvību esmu aplūkojusi, mēģinot uzrādīt problēmu varas un brīvības attiecībās, kuras ir priekšnoteikums tam, lai indivīds spētu veidot savu realitāti pats, neesot subjektīvizēt no kaut kā cita, bet topot par pamatojumu tam, kāpēc viņš pats sevi ir subjektīvizējis noteiktai patībai. Tādējādi, jautājot par patības sākotni, jāatzīmē, ka tā ir tagadnē pastāvoša un patība ir tā, kas veic izvēles un rīcības. Patība pati ir sākotne tam, lai indivīds varētu aizsākt savu brīvo izvēli.

Mišela Fuko problematizētās tēmas par indivīdu un to, kā viņš veido attiecības ar sevi, savu patību, un, līdz ar to, ar citiem, sabiedrību un savu pastāvēšanu kā tādu, ir vienmēr aktuālas tēmas, kas rodas no vēlmes izzināt sevi un to, kur mēs atrodamies. Tādējādi šī problemātika ir aktuāla arī šobrīd un dod ievirzes tam, kā attiekties pret sevi ikdienā.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

Avoti:

- Foucault M.** An Aesthetics of Existence // **Kritzman L.** (Ed.) *Politics, Philosophy, Culture: Interviews and Other Writings 1977-1984*. New York: Routledge, 1990. P. 47-57.
- Foucault M.** *Fearless Speech*. Ed.: **Pearson, J.** Los Angeles: Semiotext(e), 2001.
- Foucault M.** On the Genealogy of Ethics: An Overview of Work in Progress // **Rabinow P.** (Ed.) *Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 1 ETHICS*. New York: New Press, 1997. P. 253-281.
- Foucault M.** Nietzsche, Genealogy, History // **Bouchard D.F.** (Ed.) *Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews*. Ithaca: Cornell University Press, 1997. P. 140-164.
- Foucault M.** Polemics, Politics, and Problematizations // **Rabinow P.** (Ed.) *Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 1 ETHICS*. New York: New Press, 1997. P. 111-121.
- Foucault M.** Practicing Criticism // **Kritzman L.** (Ed.) *Politics, Philosophy, Culture: Interviews and Other Writings 1977-1984*. New York: Routledge, 1990. P. 152-159.
- Foucault M.** Technologies of the Self // **Rabinow P.** (Ed.) *Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 1 ETHICS*. New York: New Press, 1997. P. 223-253.
- Foucault M.** The Concern for Truth // **Kritzman L.** (Ed.) *Politics, Philosophy, Culture: Interviews and Other Writings 1977-1984*. New York: Routledge, 1990. P. 255-271.
- Foucault M.** *The Courage of Truth: Lectures at the Collège de France 1983-1984*. Transl.: **Burchell G.** New York: Palgrave MacMillan, 2011.
- Foucault M.** The Ethics of the Concern for Self as a Practice of Freedom // **Rabinow P.** (Ed.) *Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 1 ETHICS*. New York: New Press, 1997. P. 281-303.
- Foucault M.** *The Government of Self and Others: Lectures at the Collège de France 1982-1983*. Transl.: **Burchell G.** New York: Palgrave MacMillan, 2010.
- Foucault M.** *The Hermeneutics of the Subject: Lectures at the Collège de France 1981-82*. Transl.: **Bruchell G.** New York: Palgrave Macmillan, 2005.
- Foucault M.** The Return of Morality // **Kritzman L.** (Ed.) *Politics, Philosophy, Culture: Interviews and Other Writings 1977-1984*. New York: Routledge, 1990. P. 242-255.
- Foucault M.** What is Critique? **Lotringer S.** (Ed.) *The Politics of Truth*. Los Angeles: Semiotext(e), 2007. P. 41-81.
- Fuko M.** *Patiesība. Vara. Patība*. Rīga: Spektrs, 1995.

Fuko M. Rūpes par patiesību // Šuvajevs, I. (Sast.) *Parīzes intervijas*. Rīga: Minerva, 1993. 14.-26. lpp.

Fuko M. *Seksualitātes vēsture I: Zinātgriba*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.

Fuko M. *Seksualitātes vēsture II: Baudu lietojums*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2002.

Fuko M. *Seksualitātes vēsture III: Pašrūpe*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003.

Fuko M. *Uzraudzīt un sodīt: cietuma rašanās*. Rīga: Omnia mea, 2001.

Sekundārā literatūra:

Dreyfus H.L., Rabinow P., Foucault M. *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*. Chicago: University of Chicago Press, 1983.

Eribon D. *Michel Foucault*. Transl: **Wing B.** London: Faber and Faber, 1993.

Flynn T. R. Foucault as Parrhesiast: His Last Course at the Collège de France (An Object Lesson in Aciat History) // *Sartre, Foucault, and Historical Reason: Volume Two: A Poststructuralist Mapping of History*. Chicago: The University of Chicago, 2005. P. 260 – 283.

Hadot P. Reflections on the notion of ‘the cultivation of the self’ // **Armstrong T.** *Michel Foucault. Philosopher*. Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf, 1992. P. 225-233.

Mills S. *Discourse*. New York: Routledge, 2004. P. 14-20.

Rajchman J. Foucault: the ethic and the work // **Armstrong T.** *Michel Foucault. Philosopher*. Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf, 1992. P. 215-225.

Taylor D. (Ed.). *Michel Foucault. Key Concepts*. Durham: Acumen Publishing, 2011.

Materiāli internetā:

Foucault M. Power, Moral Values and the Intellectual // <https://my.vanderbilt.edu/michaelbess/foucault-interview/> (Skat. 2015.17.05.)

Gert B. The Definition of Morality // <http://plato.stanford.edu/entries/morality-definition/> (skat. 20015.14.05.) [Publ. 2011.14.03.]

Greek Word Study Tool // Perseus Digital Library //

[http://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?l=hqos&la=greek#Perseus:text:1999.04.0057:entry=h\)=qos-contents](http://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?l=hqos&la=greek#Perseus:text:1999.04.0057:entry=h)=qos-contents) (Skat. 2015.14.05.)

Greek Word Study Tool // Perseus Digital Library //

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?l=bi%2Fos&la=greek#lexicon> (Skat. 2015.15.05.)

Greek Word Study Tool // Perseus Digital Library //

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?l=texnh&la=greek#lexicon> (Skat. 2015.16.05.)

Greek Word Study Tool // Perseus Digital Library //

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?l=logos&la=greek#lexicon> (Skat. 2015.16.05.)

Bakalaura darbs „Mišela Fuko ētikas pamatproblemātika” izstrādāts LU Vēstures un
filozofijas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie
informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Meldra Bērziņa _____ 19.05.2015.

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: profesors Dr. phil. Igors Šuvajevs _____ 19.05.2015.

Recenzenti: Mg. phil. Artis Svece

Mg. phil. Igors Gubenko

Darbs iesniegts: 19.05.2015

Dekāna pilnvarotā persona _____

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

__ .05.2015. prot. Nr. _____, vērtējums _____

Komisijas sekretārs: _____